

Skyldspørsålet i Straffeloven § 60a

Kandidatnummer: 535

Leveringsfrist: 27. april

Til sammen 17656 ord

14.07.2009

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Presentasjon av oppgaven	1
1.2	Avgrensning	2
1.3	Metode og kildebruk	2
1.4	Et historisk perspektiv	4
1.4.1	Aktualitet	4
1.4.2	Gjeldende rett før lovendringen	8
<u>2</u>	<u>KOMPARATIV RETT</u>	<u>12</u>
2.1	Sverige	12
2.2	USA	13
<u>3</u>	<u>FORPLIKTELSE I FORHOLD TIL FOLKERETTEN</u>	<u>15</u>
3.1	FN konvensjonen	15
3.2	De tre tilleggsprotokoller	16
3.3	EU	17
3.3.1	EUs fellesaksjon	17
3.3.2	Europol konvensjonen	19
3.3.3	Eurojust	19
<u>4</u>	<u>§ 60 A</u>	<u>20</u>
4.1	Kort om formål og gjennomføring	20
4.2	Følgene av at vilkårene er oppfylt	21
4.3	Vilkår	23
4.3.1	"Straffbar handling"	23
4.3.2	"[...]utøvet som ledd i virksomhet til en organisert kriminell gruppe[...]"	25
4.3.3	Organisert kriminell gruppe	29
4.3.3.1	Hva er en organisert gruppe?	29
4.3.3.2	"tre eller flere personer"	35
4.3.3.3	Hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger"	37

<u>5</u>	<u>PROBLEMSTILLING: HVOR OMFATTENDE MÅ EN GRUPPE VÆRE ORGANISERT, FOR AT DET SKAL FORELIGGE EN "ORGANISERT GRUPPE" I LOVENS FORSTAND?</u>	<u>40</u>
5.1	Generelt ved den videre drøftelsen	40
5.2	Hva kan man utlede av rettspraksis	41
5.2.1	Hva er det domstolen skal prøve?	41
5.2.2	Sentrale dommer	43
5.2.2.1	Dommer hvor organiseringen ikke er tilstrekkelig til domfellelse	43
5.2.2.2	Dommer hvor organiseringen er tilstrekkelig til domfellelse	47
5.2.2.3	Grenseområde	51
5.2.2.3.1	Struktur	54
5.2.2.3.2	Internasjonale forgreininger	63
5.2.2.3.3	Tidsperspektivet	65
5.2.2.3.4	Profesjonelt preg	71
5.2.2.3.5	Øvrige momenter	73
5.2.3	Konklusjon	74
<u>6</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>75</u>
<u>7</u>	<u>LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V</u>	<u>A</u>

1 Innledning

1.1 Presentasjon av oppgaven

Tema for oppgaven er skyldspørsmålet i straffeloven¹ §60a. Høyesterett har i Rt.2006 s.111 slått fast at spørsmålet om anvendelse av bestemmelsen skal behandles som en del av skyldspørsmålet.² Den del av skyldspørsmålet som er kjernen i denne oppgaven er vilkåret om at det skal forligge en ”organisert gruppe” jf. §60a annet ledd.

Bestemmelsen må anses som relativt ny siden den trådte i kraft ved lov 4.juli 2003.³ Etter ikrafttredelsen har domstolen flere ganger prøvd bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, lovanvendelsen under skyldspørsmålet og straffeutmålingen. Hvis man kan trekke ut en fellesnevner av disse dommene, så er det at domstolens store prøve har vært å vurdere vilkåret ”organisert gruppe”, jf. annet ledd. Det er som det blir sagt i en dom fra Borgarting lagmannsrett: ”Det er på det rene at vilkårene om antall personer og type straffbar handling er oppfylt. Spørsmålet er om det foreligger en organisert gruppe i lovens forstand”.⁴

Med bakgrunn i en lovtekst som er skjønnsmessig, forarbeider som er vage og en rettspraksis som ikke setter klare grenser, ønsker jeg med denne oppgaven å trekke opp noen linjer, hovedsakelig bygd på rettspraksis, av hvor omfattende en organisering av en

---

¹ Almindelig Borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. Mai 1902 nr.10

² Premiss 35

³ Tilføyd ved lov 4.juli 2003 nr.78

⁴ LB-2008-20980

gruppe må være for at det skal foreligge en ”organisert gruppe” i lovens forstand. Videre må skyldspørsmålet settes inn i et større bilde slik at oppgavens problemstilling kan leses etter de beste forutsetninger. Derfor finner jeg det innledningsvis hensiktsmessig å kort behandle historien til §60a, komparativ rett, forpliktelser i forhold til folkeretten, samt en redegjørelse av bestemmelsens formål og vilkår.

1.2 Avgrensning

Straffelovens §60a er en straffutmålingsregel som gir retten adgang til å skjerpe straffen dersom den straffbare handlingen er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.⁵ Bestemmelsen kan deles inn i et skyldspørsmål, en straffutmålingsvurdering og prosessuelle følger. I denne fremstillingen blir straffutmålingen og de prosessuelle følgene viet liten plass. Det skyldes hovedsakelig at det er vurderingen av skyldspørsmålet som har gitt domstolen utfordringer, og det er først i den senere tid vi har fått en del rettspraksis om dette. Av den grunn er det lite juridisk teori om skyldspørsmålet.

1.3 Metode og kildebruk

Oppgaven bygger på en tradisjonell juridisk metode. Siden oppgavens tema springer ut av en strafferettsbestemmelse, gjør legalitetsprinsippet sitt utslag her ved at de øvrige

---

⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

rettskilder som kommer til anvendelse i denne oppgaven blir anvendt for å tolke begrepet i lovens forstand.

Utgangspunktet for vurderingen av skyldspørsmålet er lovteksten, jf. vilkåret om at det må foreligge en ”organisert gruppe”. Men lovteksten gir begrenset veiledning på hvilke elementer man kan trekke inn i vurderingen av vilkåret. Derfor blir forarbeidene en øvrig viktig rettskilde. Forarbeidene fremstår som skjønnsmessige og gir rom for tolking av bestemmelsens anvendelsesområde. Lovgiver overlater dermed ansvaret av å trekke opp grensene for hvilke grupper som faller innenfor bestemmelsens anvendelsesområde til domstolene. Rettspraksis vil derfor tillegges betydelig vekt. Størst vekt tillegges naturligvis Høyesterettsavgjørelser. Nå kan ikke bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet ankes inn for Høyesterett, jf. straffeprosessloven⁶ §306 annet ledd, slik at lagmannsrettens dommer vil også tillegges stor vekt siden skyldspørsmålet som oftest blir rettskraftig avgjort i denne instans. En følge av dette er det et begrenset antall dommer som er sluppet inn til Høyesterett hvor det har vært tatt ut tiltale etter §60a. Ankegrunnene Høyesterett kan prøve er straffutmålingen og lovanvendelsen.

Utenlandsk rett vil også kunne få betydning for anvendelsen av §60a, siden bestemmelsen er utformet med vilkår som er nokså sammenfallende med FN konvensjonen mot grenseoverskridende kriminalitet og EUs fellesaksjon. Utover rettspraksis og forarbeider er det begrenset med rettskilder som gir anvisning på hva som ligger i vurderingen av ”organisert gruppe”. Dette skyldes hovedsakelig at bestemmelsen ikke er altfor gammel, samt at det ikke foreligger altfor mange dommer som er rettskraftige avgjort. Den teorien

---

⁶ Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22.mai 1981 nr.25

som berører ”organisert kriminalitet” har gjerne en sosiologisk vinkling, og tillegges derfor ikke nevneverdig plass i denne oppgaven. Fremstillingen vil også inneha innslag av synspunkter fremstilt av jurister som daglig jobber med temaet.

1.4 Et historisk perspektiv

1.4.1 Aktualitet

Samfunnet har i moderne tid i vesentlig grad blitt utfordret av et stadig voksende kriminalitetsbilde. I St.mld nr.104 (1977-1978) ”kriminalmeldinga”, er ikke organisert kriminalitet et tema overhodet. I St.mld.nr.23 (1991-1992) ”Om bekjempelsen av kriminalitet” er organisert kriminalitet knapt nevnt. Først i NOU: 1997:15 påpekes det at det er først i de senere år at begrepet ”organisert kriminalitet” har dukket opp.⁷ Organisert kriminalitet utgjør en større trussel mot samfunnet og den enkelte enn annen kriminalitet, og den kan være vanskeligere å bekjempe.⁸ Som et formål til å bidra til bekjempelse av organisert kriminalitet, samt å oppfylle de internasjonale forpliktelser etter FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet⁹ og konvensjonens protokoll om menneskehandel,¹⁰ ønsket Justisdepartementet en ny generell bestemmelse om straffskjerping for handlinger som er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.¹¹ For den 15. November 2000 vedtok FN konvensjonen om

---

⁷ NOU 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet pkt 3.1.1

⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.7

⁹ United Nations Convention Against Transnational Organized Crime

¹⁰ Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Woman and Children

¹¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.5

grenseoverskridende organisert kriminalitet og to protokoller om henholdsvis menneskehandel og menneskesmugling. En tredje protokoll, skytevåpenprotokollen, ble vedtatt 31.mai 2001. Konvensjonens offisielle navn er "United Nations Convention Against Transnational Organized Crime", og ble undertegnet av Norge 13. Desember 2000. Konvensjonen inneholder straffebestemmelser, straffeprosessuelle bestemmelser og bestemmelser om internasjonalt samarbeid i saker om grenseoverskridende kriminalitet.¹² Etter artikkel 5 pålegges de statene som har ratifisert konvensjonen å kriminalisere deltaking i en organisert kriminell gruppe.

Internasjonalt arbeidet man med tiltak for å bekjempe organisert kriminalitet. Nasjonalt ble det også arbeidet med å finne mottiltak for å stoppe utviklingen av den organiserte kriminaliteten. Dette kom til uttrykk allerede i Sem-erklæringen,¹³ men ble også behandlet i innstilling fra justiskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet 2003.¹⁴ Her ble det lagt vekt på at Norge innen organisert kriminalitet hadde lavere straffenivå sammenlignet med andre land, og at for lave strafferammer kan medføre til at politiet ikke kan bruke utradisjonelle og ofte nødvendige metoder for å avdekke kriminelle nettverk. I innstilling fra justiskomiteen og forsvarskomiteen om samfunnssikkerhet ble det fremhevet at det er viktig at Norge bidrar på den internasjonale arena for å styrke landenes samarbeid til å bekjempe organisert kriminalitet, korrupsjon og hvitvasking, da særlig sett opp mot EU, Europarådet og FN.¹⁵

---

¹² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.8

¹³ Samarbeidsregjeringens politiske plattform fra Asker 8.Oktober 2001, kapittel 12

¹⁴ B.innstilling.S.nr.4 (2002-2003) pkt 3.4

¹⁵ Innst.S.nr.9 (2002-2003) pkt.14 Komiteens merknader

Som et endelig resultat av de internasjonale forpliktelsene Norge hadde akseptert ved at de hadde ratifisert FN konvensjonen, samt det arbeid som ble lagt til grunn nasjonalt, fikk straffeloven 4.juni 2003 en ny bestemmelse gir adgang til å skjerpe straffen ved de tilfelle hvor straffbare handlinger er utført som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, straffeloven §60a.¹⁶

Jeg finner det hensiktsmessig å gjengi bestemmelsen i sin helhet:

”Dersom en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, forhøyes maksimumstraffen i straffebudet til det dobbelte, likevel ikke med mer enn 5 års fengsel.

Med organisert kriminell gruppe menes en organisert gruppe på tre eller flere personer som har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger.

Forhøyelse av maksimumstraffen etter bestemmelsen her får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt.”

Med denne bestemmelsen ønsket Justisdepartementet å kunne bidra til kampen mot organisert kriminalitet og til å gjøre det vanskeligere for organiserte kriminelle grupper å etablere seg eller å få ytterligere fotfeste i Norge.¹⁷

---

¹⁶ Lov om endringer av straffeloven mv. av 4.juli 2003 nr.78

¹⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.8

Bestemmelsen er ikke gitt anvendelse på alle straffbare handlinger, men retter seg mot straffbare handlinger hvor strafferammen er på minimum tre år fengsel, jf. §60a annet ledd. Dermed er det kun alvorlige forbrytelser bestemmelsen er ment å ramme. Lovteksten gjenspeiler lovgivers mening, nemlig at organisert kriminalitet bør slås hardt ned på siden den er samfunnskadelig.¹⁸ En analyse av rettspraksis viser at den typiske straffbare handlingen er innførsel av narkotika. To eksempler fra rettspraksis på dette er Rt.2008 s.1217 (Wonderboy) og ”Broken Lorry” komplekset¹⁹. Utover narkotikaforbrytelser foreligger det også tiltaler og domfellelse ved blant annet trafficking,²⁰ skimming,²¹ grovt tyveri²² og grovt ran²³. Justiskomiteen uttalte at den organiserte kriminaliteten omfatter blant annet narkotika²⁴ og i Sem-erklæringen gis et uttrykk for at den organiserte kriminaliteten må møtes med mottiltak.²⁵ §60a er dermed et juridisk kampmiddel for å bekjempe organisert kriminalitet her i landet.

For å kunne bekjempe organisert kriminalitet på en best mulig måte, ble Det nasjonale statsadvokatembetet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet opprettet, og trådte i funksjon 1. august 2005.²⁶ Ansvarsområdet for embetet er angitt i påtaleinstruksen §38-1, som trådte i kraft 1. januar 2006, jf. kapittel 37 i påtaleinstruksen. Riksadvokaten fremhevet den gang,²⁷ således som nå, at embetet skal være et spesialorgan

---

¹⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.50

¹⁹ Flere dommer som er rettskraftig avgjort.

²⁰ Rt.2006 s.111

²¹ HR-2009-693-A

²² Rt.2007 s.744. Høyesterett opphevet lagmannsrettens dom for overtredelse av §60a.

²³ Rt.2007 s.1056

²⁴ B.innst.S.nr.4 (2002-2003) punkt 3.4

²⁵ Sem erklæringen kapittel 12

²⁶ Rundskriv fra Riksadvokaten, Ra 05-171, pkt III.2

²⁷ Rundskriv fra Riksadvokaten, Ra 06-177 punkt VI

innenfor blant annet organisert kriminalitet.²⁸ Man ser herved at det fra høyeste hold ble gitt støtte for å bekjempe organisert kriminalitet. Riksadvokaten, ga i likhet med de øvrige høringsinstanser, støtte for at strafferammen burde skjerpes i de tilfellene hvor den straffbare handlingen var begått som ledd i organisert kriminalitet.²⁹

Selv om det var enighet om å skjerpe straffen ved organisert kriminalitet var det uenighet om hvordan straffskjerpingen skulle innføres i norsk lov. Fra blant annet Agder og Borgarting lagmannsretter, Dommerforeningens utvalg for strafferett, Riksadvokaten og Oslo og Hordaland statsadvokatembeter ble det anført at det burde være tilstrekkelig med skjerpede siderammer for kvalifiserte overtredelser i de enkelte strafferammer.³⁰ Motstanderne mente at det ikke var nødvendig med en egen straffskjerpingsregel. Allikevel ble det vedtatt en ny straffskjerpingsbestemmelse, §60a, som er gjeldende rett i dag.

1.4.2 Gjeldende rett før lovendringen

Gjeldende rett før det ble endring i rettsstilstanden var at norsk strafflovgivning ikke hadde noen generell bestemmelse om straffenivået for organisert kriminalitet, og det forelå heller ingen bestemmelse i straffeloven eller særlovgivningen som uttrykkelig nevnte organisert kriminalitet som straffskjerpelsesgrunn.³¹ Høyesterett hadde dog i en rekke avgjørelser skjerpet straffen dersom det var bevist at den straffbare handlingen var begått som ledd i en

---

²⁸ Rundskriv fra Riksadvokaten, Ra 09-174 punkt VI

²⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.38

³⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.45

³¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.36

organisert virksomhet, når de skulle utmåle straffen.³² I Rt.1995 s.516 ble det ved straffutmålingen lagt vekt på at de domfelte hadde deltatt i alvorlig, organisert narkotikakriminalitet.³³

Selv om straffeloven ikke uttrykkelig nevnte organisert kriminalitet som straffskjerpelsesgrunn så har fremveksten av organisert kriminalitet i enkelte tilfelle vært motivet for å skjerpe strafferammene, selv om dette ikke har kommet direkte til uttrykk i straffebudet. Tjenelig som eksempel er alkoholloven §10-1,³⁴ hvor strafferammen ble satt opp fra 2 år til 6 år. I forarbeidene til lovendringen uttalte justiskomiteen blant annet: ”Det vises til at det har vært en rekke store saker om smugling av sprit og produksjon av hjemmebrent. Det dreier seg om velorganisert kriminalitet med betydelig profitt.”³⁵

I 2003 kom det flere endringer i straffeloven og straffeprosessloven.³⁶ En av de nye bestemmelsene var ny straffeloven §162c, som rammer den som inngår forbund om å begå alvorlige straffbare handlinger som ledd i organisert kriminalitet.

Før lovendringen trådte i kraft var det klart at den eller de som deltok i en organisert gruppe kunne bli dømt for de handlinger gruppen begikk og som vedkommende selv deltok i. Dette fulgte av medvirkningsansvaret i strafferetten.³⁷ Også forsøk på medvirkning var straffbart.³⁸ Om deltakelse i en organisert kriminell gruppe, isolert sett, kunne være straffbar, uavhengig av om deltakeren kunne knyttes til andre konkrete lovovertridelser,

---

³² Rt.1995 s.516, Rt.1999 s.5, Rt.1999 s.1556

³³ Side 517

³⁴ Lov av 2. Juni 1989 nr.27

³⁵ Innst.O.nr.25 (1990-1991) s.7

³⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003)

³⁷ Eskeland, Strafferett, (2000) s.189

³⁸ Eskeland (2000) s.198

var det større usikkerhet om. Her måtte man inn i de enkelte straffbestemmelser og tolke dem. Ett straffebud som kunne tenkes å hjemle et slikt straffeansvar er straffelovens §104a, som retter seg mot deltakelse i eller støtte av en ”privat organisasjon av militær karakter”.³⁹ Men siden bestemmelsen retter seg mot organisasjoner som av ”militær karakter”, vil bestemmelsen sjelden kunne anvendes overfor organiserte kriminelle grupper. Det foreligger heller ingen dommer fra lagmannsretten hvor man har anvendt §104a ved organiserte kriminelle grupper.⁴⁰ Dette er i tråd med anvendelsesområdet, siden bestemmelsen må ses i sammenheng med den mer generelle og mildere bestemmelsen i straffeloven §330. Straffeloven hadde før lovendringen dermed ingen selvstendig bestemmelse for straff for deltakelse i organisert kriminalitet eller en straffskjerpelsesregel for lovbrudd som begås i tilknytning til organisert kriminalitet.

Det faktum at den straffbare handlingen var utført som ledd i en organisert virksomhet, var som tidligere nevnt et straffutmålingsmoment som ble tillagt vekt i rettspraksis. I Rt.1999 s.5 ble den tiltalte dømt til ubetinget fengsel for å ha medvirket til ulovlig innførsel av ca. 13.kg hasj. Ved straffutmålingen ble det lagt vekt på at tiltalte ikke hadde hatt noe med organiseringen å gjøre, han var den klassiske kurer. Allikevel dreide det seg om en sentral og nødvendig medvirkning. Høyesterett uttalte: ”Som et skjerpende moment legger jeg vekt på at vi står ovenfor en kriminell virksomhet som tydelig har vært godt organisert i flere land, og som domfelte ytet sine tjenester ovenfor. (...) I alvorlige narkotikasaker veier de allmennpreventive hensyn tungt. Jeg viser her spesielt til lagmannsrettens uttalelse at smuglertrafikk med organisert medvirkning fra Øst-Europa nå er et alvorlig problem i

---

³⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.15

⁴⁰ Søkt på Lovdata

kraftig vekst”.⁴¹ Dette synspunktet er ført videre i Rt.2002 s.160. Her var Høyesterett enige med lagmannsretten i at straffen skulle settes til 16 år for den ene tiltalte. Ved vurderingen av straffutmålingen ble det lagt vekt på at tiltalte deltok i en internasjonal organisert narkotikakriminalitet, og at han hadde en direkte forbindelse og et nettverk til hovedorganisasjonen i Belgia/Nederland.

Hvor mye domstolen skjerpet straffen med er vanskelig å si noe konkret om, da både de tiltaltes roller og kvantum narkotika er momenter som skjerper straffen. Disse momentene kommer klart frem i Rt.1999 s.5.⁴² Men man ser også det faktum at tiltalte var del av et omfattende organisert narkotikamiljø er et moment som er med på å skjerpe straffen. Et av formålene bak §162 tredje ledd annet alternativ var å kunne anvende bestemmelsen på ”en av de virkelig store bakmennene bak narkotikaomsetningen”.⁴³ Dette formålet er ikke helt ulikt et av formålene bak §60a, hvor det utales i forarbeidene: ”... et hovedformål er å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre aktører strengt”.⁴⁴

---

⁴¹ Side 6

⁴² Side 7

⁴³ Ot.prp.nr.23 (1983-1984) s.29

⁴⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

2 Komparativ rett

2.1 Sverige

Sverige undertegnet FN konvensjon mot grenseoverskridende kriminalitet den 12. desember 2000,⁴⁵ og de ratifiserte konvensjonen den 30. april 2004.⁴⁶

I proposisjonen gjør de rede for at de ikke trengte noen lovendringer i svensk rett i forhold til straff for deltakelse i organiserte kriminalitet.⁴⁷ Sverige har dermed ingen selvstendig straffeskjerpingsregel lik straffeloven §60a.

I svensk rett skilles straffebudene inn i vanlige og grove overtredelser. Strafferammen kan økes i de grove straffebudene dersom den straffbare handlingen er ”begått med viss systematikk eller förlagenhet eller liknade”.

I brottsbalken (1962:700) ved lov 2002:232, jf 29 kap 2 §nr.6 tilføyde Sverige et straffeskjerpande moment: ”om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivit i stor omfattning och i vilken den tiltalade spelat en betydande roll”. Dette momentet åpner for at straffen kan bli skjerpet innenfor den ordinære strafferammen, ved vanlige overtredelser, dersom en handling er utøvet som ledd i organisert kriminalitet. Men momentet får like mye hensyn som et hvilket som helst annet straffeskjerpande moment innenfor den ordinære strafferammen.⁴⁸

---

⁴⁵ Prop. 2002/03: 146 s.1

⁴⁶ <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/countrylist.html>

⁴⁷ Prop. 2002/03:146 s.1

⁴⁸ Ot.prp.nr.62(2002-2003) s.37

Svensk rett har heller ingen straffbestemmelse som i sin alminnelighet rammer deltakelse i organiserte kriminelle grupper, slik straffeloven §162c har fått anvendelse i norsk rett. I SOU 2000:88 ble det konkludert med at det ikke burde innføres en slik regel, blant annet fordi en kriminalisering ville kunne medføre et generelt forbud mot visse organisasjoner, idet det lovteknisk ble funnet vanskelig å definere begreper i en slik bestemmelse på en måte som gir en hensiktsmessig avgrensing mot lite straffverdig deltakelse i en kriminell organisasjon. I Prop.2002/03:146 er regjeringens bedømmning at det ikke trengtes noen lovendring for at svensk rett skulle oppfylle konvensjonens krav.⁴⁹

Videre tok de i betraktning det eksisterende ansvar for forberedelses- og medvirkningshandlinger i svensk rett. Medvirkningsansvaret er regulert generelt for alle straffbare handlinger i ”brottsbalken” kapittel 23, dels i form av en tradisjonell medvirkningsbetemmelse (§ 4) og dels i form av en bestemmelse som retter seg retter seg mot forberedelseshandlinger (§ 2). Den siste bestemmelsen er blitt noe utvidet for å bli mer effektiv i kampen mot organisert kriminalitet.⁵⁰

2.2 USA

Et land som har tatt kampen mot organisert kriminalitet svært alvorlig er USA. Her opereres det med et langtidsprogram i kampen mot de kriminelle virksomhetene som utgjør den største faren mot landet.⁵¹

---

⁴⁹ Prop.2002/03:146m punkt 6.1

⁵⁰ Prop. 2002/01:85 s.42

⁵¹ <http://www.fbi.gov/hq/cid/orgcrime/aboutocs.htm>

Formålet med programmet er ikke å slå ned på individuelt nivå, men å slå ned på hele organisasjonen. Grunnen til dette er at selv om enkelte medlemmer plukkes ut er organisasjonen så dyp og finansiell sikker, slik at virksomheten fortsetter selv om enkelte ledd forsvinner.⁵²

På det juridiske plan i kampen mot organisert kriminalitet ble The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO) utarbeidet den 15.oktober 1970. RICO er lovfestet i section 901(a) i Organized Crime Control Act of 1970, og kodifisert as Chapter 96 of Title 18 of the United States Code, 18 U.S.C. § 1961-1968.⁵³ RICO er en lov i USA som gir adgang til å utvide straffen der hvor kriminelle handlinger er blitt utført i forbindelse med en kriminell virksomhet.

RICO definerer en “criminal enterprise” som “any individuals, partnership, corporation, association, or other legal entity, and any union or group of individuals associated in fact although not a legal entity.”⁵⁴

De rettslige følgene av at man blir funnet skyldig i å ha deltatt i en organisert kriminell virksomhet er at straffen kan bli forlenget. Lovovertredelsen følger av § 1962, men er basert på ”racketeering activity” som er listet opp i § 1961 (1). ”Racketeering” er kriminell aktivitet som begås i en strukturert gruppe. To eksempler er narkotikahandel og prostitusjon. For at vedkommende skal bli dømt etter RICO, slik at straffen kan bli skjerpet, følger det av § 1961 (5) at vedkommende må ha begått minst 2 av 35 ”racketeering activities”. Strafferammen for å ha begått straffbare handlinger i kriminell virksomhet er

---

⁵² <http://www.fbi.gov/libref/factsfigure/orgcrime.htm>

⁵³ http://en.wikipedia.org/wiki/Racketeer_Influenced_and_Corrupt_Organizations_Act

⁵⁴ Title 18 of the United States Code, Section 1961(4),

vesentlig høyere i USA enn i Norge. I USA følger det av § 1963(a) at man kan få opp til 20 års fengsel dersom man blir funnet skyldig, og at livsvarig fengsel kan idømmes dersom handlingene er basert på "racketeering activity" hvor maksimumstraffen inkluderer dette. Man ser dermed at USA går langt i kampen for å bekjempe organisert kriminalitet.

3 Forpliktelser i forhold til folkeretten

3.1 FN konvensjonen

9. november 1998 vedtok FNs generalforsamling å etablere en ad hoc-komitè som skulle utarbeide folkerettslige bindende instrumenter for å bekjempe organisert kriminalitet. Resultatet ble en konvensjon om grenseoverskridende organisert kriminalitet, United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, som ble vedtatt av Generalforsamlingen 15. November 2000.

Konvensjonen som inneholder straffebestemmelser, straffeprosessuelle bestemmelser og bestemmelser om internasjonalt samarbeid i saker om grenseoverskridende kriminalitet, ble undertegnet av Norge 13. desember 2000.

Formålet med konvensjonen er etter artikkel 1 å fremme samarbeid for å forebygge og bekjempe grenseoverskridende organisert kriminalitet mer effektivt.

Hvilke forpliktelser Norge som medlemsland har bundet seg til ved å ratifisere konvensjonen følger av artikkel 5, hvor statene pålegges å kriminalisere deltakelse i visse

organiserte kriminelle grupper jf. bokstav (a), og medvirkning til enkelte av de handlingene gruppen begår jf. bokstav b). Hvilken gjennomføringsmåte statene vil anvende når de skal kriminalisere denne deltakelsen gis de frihet til etter bokstav a), men alternativene følger i underpunktene til bokstav a. Etter bokstav b) er statene pliktige til å kriminalisere det å organisere, lede, legge til rette for, gi råd eller på annen måte medvirke til gjennomføringen av en alvorlig forbrytelse der en organisert gruppe er innblandet.

Ved at Norge foretok lovendringer som følge av konvensjonens forpliktelser fikk man et lovverk som er med på å bekjempe organisert kriminalitet, og man oppnådde noe av formålet til departementet, nemlig å forebygge at organiserte kriminelle grupper får etablere seg i Norge.⁵⁵ Det var også av stor verdi å slutte seg til konvensjonen, fordi det vil føre til et mer effektivt internasjonalt samarbeid om nedkjempelse av organisert kriminalitet.⁵⁶

Konvensjonen har definert ”organisert kriminell gruppe” i artikkel 2a). Som jeg vil komme tilbake til, er definisjonen av ”organisert gruppe” i §60a bygget på FN-konvensjonen, men ikke fullt ut sammenfallende.⁵⁷

3.2 De tre tilleggsprotokoller

Ved siden av konvensjonen om grenseoverskridende organisert kriminalitet ble også to protokoller om henholdsvis menneskehandel, Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Woman and Children, og menneskesmugling, Protocol

---

⁵⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.38

⁵⁶ St.prp.nr.58 (2002-2003) punkt 6

⁵⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

against Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, vedtatt samme dag. Den tredje protokoll om ulovlig befatning med våpen, Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition, ble vedtatt 31.mai 2001. Også disse protokollene er ratifisert av Norge, og utarbeidet som tiltak for å bekjempe organisert kriminalitet.⁵⁸

FN konvensjonen og protokollene utgjør en viktig del av FNs rettslige rammer i kampen for å nedkjempe organisert kriminalitet. Det fremheves at det er viktig at medlemsstatene tilslutter seg konvensjonen og gjennomfører lovendringer nasjonalt der det er behov for det, slik at formålet til konvensjonen jf. art 1 oppfylles i størst mulig grad.⁵⁹

3.3 EU

3.3.1 EUs fellesaksjon

Også i EU er det tatt flere initiativ for å bekjempe organisert kriminalitet. Et av disse initiativene er EUs fellesaksjon 21. Desember 1998.⁶⁰

Etter denne fellesaksjon forplikter partene seg til å kriminalisere ulike former for deltakelse i og bistand til organiserte kriminelle grupper.⁶¹ Norge er ikke medlem av EU, og av den grunn ikke forpliktet til å følge EUs fellesaksjon. Departementet mente det ville gi uheldige signaler dersom norsk lovgivning i større grad enn lovgivningen i EU-landene tillater

---

⁵⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.8

⁵⁹ St.prp.nr.58 (2002-2003) punkt 7

⁶⁰ 1998/733/RIA

⁶¹ 98/733/RIA art.2

organisert kriminalitet. Videre ønsket departementet enn mest mulig harmonisk lovgivning siden det i prinsippet kan oppstå fare for at kriminelle organisasjoner vil bruke Norge som base for sine ulovlige aktiviteter, og mildere lovgivning mot organisert kriminalitet enn i EU-landene kan på lengre sikt vanskeliggjøre norsk deltakelse i ulike former for strafferettslig og straffeprosessuelt samarbeid.⁶²

Et synlig eksempel på at man prøvde å harmonere lovgivningen er vilkåret om at den organiserte gruppen må bestå av minst tre personer, jf. §60a annet ledd. Departementet kommenterer at et slikt vilkår vil være i samsvar med definisjonen i EUs fellesaksjon, som krever at organisasjonen består av ”more than two people”.⁶³ Dette vilkåret er bare et av flere i en elleve punkts liste som EU har lagt til grunn for sin definisjon av ”organisert kriminalitet”. Definisjonen består av elleve punkter hvorav seks må være oppfylt, blant annet punkt 1,3,5 og 11. Definisjonen er systematisk og synes praktisk innrettet. Når det kommer til konkret bruk, viser den seg likevel å være så generell at det i praksis er omfattende rom for tolkning og egenvurdering av hva som skal inngå i definisjonen. Dette medfører utfordringer i forhold til bruken av definisjonen.⁶⁴ Seksjonen for organisert kriminalitet ved Politidirektoratet la EUs ellevepunktliste til grunn når de definerte ”organisert kriminalitet” i et prosjekt de hadde for å samle og systematisere informasjon om organisert kriminalitet helt ned på individ nivå.⁶⁵

---

⁶² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.18

⁶³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.30

⁶⁴ Prosjekt ”Organisert kriminalitet”, Politidirektoratet 2005, side 6

⁶⁵ Prosjekt ”Organisert kriminalitet”, Politidirektoratet 2005, side 6

3.3.2 Europol konvensjonen

Europol konvensjonen er også et virkemiddel for å bekjempe ulovlig kriminalitet.⁶⁶

Konvensjonen retter seg ikke kun mot organisert kriminalitet, men også mot terror.⁶⁷

Europol konvensjonen ble vedtatt den 18. juli 1995. Konvensjonen trådte i kraft 1.okt 1998, og Norge undertegnet en samarbeidsavtale den 28.juni 2001. Norge kunne inngå en slik avtale, fordi konvensjonen hjemler en adgang for at andre land enn de som er medlem i EU til å inngå et samarbeide med Europol.⁶⁸

Konvensjonen er et internasjonalt politisamarbeid hvor mandatet er å styrke og effektivisere den samlede bekjempelse av alvorlig organisert kriminalitet mellom de kompetente myndighetene i medlemslandene. Europols viktigste oppgave er å gi praktisk støtte til politimyndighetene i EUs medlemsland gjennom utveksling av informasjon, og etterretningsopplysninger, analyse og samordning.⁶⁹

Formålet med oppgaven er at Europol skal styrke EUs rettshåndhevende handlinger mot organisert kriminalitet og terrorisme, med hovedfokus på kriminelle organisasjoner.⁷⁰

3.3.3 Eurojust

Eurojust er et samarbeidsorgan for de nasjonale påtalemaktene i EUs medlemsland. Det ble opprettet 28. februar 2002, og formålet med organet er å bistå medlemslandene i kampen

---

⁶⁶ Konvensjonens artikkel 2

⁶⁷ Konvensjonens artikkel 1

⁶⁸ Artikkel 42

⁶⁹ St.prp.nr.98(2000-2001) punkt 2.2

⁷⁰ http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=factsother_no&noneu=no

mot alvorlig internasjonal kriminalitet.⁷¹ Norge opprettet en samarbeidsavtale med Eurojust den 28. april 2005,⁷² og formålet er etter art 2 å styrke samarbeidet mellom Norge og Eurojust i kampen mot den organiserte kriminaliteten. Riksadvokaten påpeker at det er viktig å opparbeide et godt forhold til enheten, for at samarbeidet skal fungere godt.⁷³

4 § 60 a

4.1 Kort om formål og gjennomføring

Bestemmelsen ble tilføyd ved lov 4.juli 2003 nr.78 som ledd i lovtiltak mot organisert kriminalitet. Norge er et av svært få land i Europa som har vedtatt en egen bestemmelse i straffeloven for å ramme organisert kriminalitet.⁷⁴

Justisdepartementet reiste i høringsnotat av 10.desember 2002 først spørsmål om strafferammen bør skjerpes når en straffbar handling er begått som ledd i organisert kriminalitet.⁷⁵ Dette ble besvart bekreftende, herunder blant annet henvisning til den økte straffverdighet som gjør seg gjeldende ved denne type straffbare handlinger. Spørsmålet var så om det skulle utarbeides en egen straffskjerpingsregel eller om straffskjerpingen skulle fremgå av de enkelte straffebud. Her var det uenighet mellom de ulike høringsinstanser. Finansdepartementet, KRIPOS, Politiets sikkerhetstjeneste var blant de

---

⁷¹ <http://www.eurojust.europa.eu/>

⁷² Agreement Eurojust-Norway dated 28-04-2005 s.11

⁷³ Rundskriv RA06-176 pkt II.2

⁷⁴ Fahsing og Gottschalk, kriminelle organisasjoner, side 55

⁷⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.38

som stilte seg positive til en egen straffskjerpingsregel. På den annen side var Agder og Borgarting lagmannsretter, riksadvokaten og Oslo og Hordaland statsadvokatembeter blant dem som sa seg uenige i at det burde innføres en generell straffskjerpingsregel.

Departementet var enige med flertallet i høringsinstansen og gikk inn for å innføre en generell straffskjerpingsregel. Argumentet for dette var hovedsakelig at en generell straffskjerpelsesregel vil sikre at straffen skjerpes der det er behov for dette, og man risikerer ikke å utelate straffebud hvor straffen burde vært skjerpet. Videre ble det lagt vekt på at en slik regel ville gi lovtekniske fordelere versus om straffskjerpning skulle fremgå av de enkelte straffebud. Departementet var sikre på at domstolene, med Høyesterett som siste instans, ville praktisere en generell straffskjerpingsregel på en forsvarlig måte.⁷⁶

§60a er dog ingen definisjon på organisert kriminalitet, men bestemmelsen er utformet lovteknisk slik at den langt på vei er sammenfallende med FN konvensjonen og EUs ellevepunkt liste når det gjelder definisjonen av ”organisert kriminell gruppe.”⁷⁷

4.2 Følgene av at vilkårene er oppfylt

Straffeloven §60a åpner adgang til å skjerpe straffen ved organisert kriminalitet både ved overtredelse av straffeloven og særlovgivningen, men pålegger ingen plikt til det.⁷⁸ Det følger av første ledd at straffen kan forhøyes med inntil det dobbelte, men maksimalt med

---

⁷⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.50

⁷⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

⁷⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

fem års fengsel dersom det foreligger en straffbar handling som er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

Hvorvidt straffen skal skjerpes, og eventuelt hvor mye, må domstolene avgjøre ut ifra det enkelte konkrete tilfelle, basert på rettferdighetsbetraktning og hva som fremstår som rimelig.⁷⁹ En vurdering av hva som er en rimelig og rettferdig straff utmåles etter flere straffskjerpingsmomenter, som blant annet hvilken rolle den siktede har hatt i den organiserte kriminelle gruppen, og omfanget av den organiserte kriminaliteten.⁸⁰ Dette kommer klart frem i rettspraksis.⁸¹ Ved narkotikasaker ser man klare konturer av at domstolene vurderer straffutmålingen ut fra flere straffskjerpingsmomenter, som blant annet tiltaltes rolle og hvilke type narkotisk stoff det gjelder. Dette kommer klart frem i LB-2008-123353 hvor lagmannsretten uttaler: ”Det dreier seg om et lederskap i en kriminell gruppe som har stått for innførsler til landet av narkotika i et omfang som er uten sidestykke så langt i vår strafferett. Bestemmelsen i straffeloven § 60a må også veie tungt i forhold til en slik leder”. Rettspraksis er dermed i harmoni med forarbeidene, hvor det ble uttalt at man ønsket å straffe hovedmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt.⁸²

Formålet ved at domstolene skal kunne skjerpe straffen når lovbruddet er begått som ledd i organisert kriminalitet, springer ut av den økte straffverdigheten som gjør seg gjeldende i slike saker.⁸³ Videre vil det være veldig viktig for Norge å fortsette å ta aktivt del i et

---

⁷⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

⁸⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

⁸¹ Rt.2007 s.399, premiss 17

⁸² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

⁸³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.38

internasjonalt justissamarbeid som tar sikte på å bekjempe alvorlig kriminalitet og internasjonal terrorisme.⁸⁴ Derfor vil det være nødvendig med lovendringer som gjør det vanskeligere for organiserte kriminelle grupper å etablere seg eller få ytterligere fotfeste i Norge.⁸⁵ Departementet syntes at 5 år vil være en rimelig øvre grense. Dette fordi en slik begrensning vil få størst betydning når strafferammen er høyere enn fem års fengsel, altså ved alvorlige kriminelle handlinger.⁸⁶ Og det er profesjonelle forbryternettverk som begår alvorlige kriminelle handlinger man ønsker å bekjempe ved å lovfeste §60a.⁸⁷

I det følgende så vil jeg systematisk gå gjennom vilkårene som må være oppfylt for at §60a kan komme til anvendelse.

4.3 Vilkår

4.3.1 "Straffbar handling"

Det første vilkåret som stilles i §60a er at den handling som er utøvet, må være straffbar, jf. første ledd. For at en handling skal være straffbar må de fire straffbarhetsvilkårene i grunndeliktet være oppfylt; det må finnes et straffebud som passer handlingen, det må ikke foreligge noen straffrihetsgrunn, det må foreligge subjektiv skyld hos gjerningsmannen og handlingen må være foretatt av en tilregnelig person.⁸⁸

---

⁸⁴ B.innst.S.nr.4 (2002-2003) punkt 3.4

⁸⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.8

⁸⁶ Ot.prp.nr.62(2002-2003) s.51

⁸⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

⁸⁸ Andenæs, alminnelig strafferett, s.101

I høringsnotatet reiste Justisdepartementet spørsmål om straffskjerpingsregelen skulle fremgå av det enkelte straffebud eller av en generell straffskjerpingsregel.⁸⁹ Når departementet gikk inn for en alminnelig straffskjerpingsregel, fikk man en regel som gis anvendelse i relasjon til samtlige straffebud,⁹⁰ både i den alminnelige strafferett, men også ved den spesielle. Dersom et av disse straffebud er overtrådt, vil §60a komme til anvendelse siden bestemmelsen er en tilleggbestemmelse. Men her kommer enkelte modifikasjoner inn.

Med begrepet ”straffbar handling” siktes det i utgangspunktet både mot forbrytelser og forseelser, jf. straffeloven §2.⁹¹ Men det følger av §60a annet ledd at det kun er de grupper med hovedformålet å begå straffbare handlinger hvor straffen er minimum 3 år bestemmelsen er ment å ramme. Som en følge av denne innsnevringen vil det ikke bli tatt ut tiltale etter §60a mot grupper som kun driver med forseelser. Ved at den straffbare handlingen må ha en strafferamme på minimum 3 år, er lovteksten i tråd med departementets syn om at bestemmelsen i alle fall bør rette seg mot organiserte grupper som har som formål å begå alvorlige forbrytelser.⁹² Men når grensen ble satt til 3 år, og ikke 4, slik det ble fremhevet i lovutkastet til ny § 162c,⁹³ går grensen så lavt slik at grupper som begår alminnelige vinningsforbrytelser også kan bli rammet. Strafferammen ved formuesforbrytelsen bedrageri er 3 år jf, strl §270 tredje ledd. Dermed vil grupper som kun bedriver bedrageri også kunne bli dømt etter §60a, og ikke bare de grupper som har begått grovt bedrageri, jf. §271.

---

⁸⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.38

⁹⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.51

⁹¹ Johs. Andenæs, Alminnelig strafferett, 5.utg, s.138

⁹² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.30

⁹³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.27

4.3.2 "[...]utøvet som ledd i virksomhet til en organisert kriminell gruppe[...]"

Det andre vilkåret som oppstilles i §60a første ledd er at den straffbare handlingen må være "utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe". Begrepet "organisert kriminell gruppe" vil bli behandlet i punkt 4.3.3. I det følgende vil jeg se på hva som ligger i kravet om at den straffbare handlingen må være *utøvet som ledd i virksomheten* til en organisert kriminell gruppe.

Utgangspunktet er at det ikke er meningen å oppstille noe krav om at gjerningspersonen må ha begått mer enn en straffbar handling, jf. formuleringen "ledd".⁹⁴ Men er det begått kun en straffbar handling, vil §60a kunne anvendes i konkurrans med §62 om sammenstøt av forbrytelser.⁹⁵ Lovbestemmelsen krever at den straffbare handlingen(e) er utøvet som *ledd i virksomheten* til en organisert gruppe. "Ledd i" innebærer at handlingen må ha direkte tilknytning til gruppens virksomhet. Følgen av dette er at alle straffbare handlinger som er utøvet i virksomheten til organiserte grupper blir rammet, selv enkeltoperasjoner.⁹⁶

En grensedracting som kan by på problemer for domstolene, er grensen mellom enkeltoperasjoner som kan falle inn under §60a, og godt planlagte enkeltoperasjoner som ikke skjer innenfor rammen av en organisert kriminell gruppe. Det følger av forarbeidene at godt planlagte enkeltoperasjoner faller utenfor anvendelsesområde, ved at man endret regelen fra å rette seg mot "handling som utøves som ledd i organisert kriminalitet" til å avgrense til "straffbare handlinger som er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert

---

⁹⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

⁹⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

⁹⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.52

kriminell gruppe.”⁹⁷ I Rt-2007 s.1056⁹⁸ (NOKAS) fant lagmannsretten det bevist at ranet var utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Saken gjaldt grovt ran eller medvirkning av grovt ran av tellesentralen Norsk Kontantservice AS i Stavanger den 5.april 2004. Av 13 tiltalte, ble 11 dømt for deltagelse i eller medvirkning til organisert kriminell virksomhet. Høyesterett uttalte at lagmannsretten karakteriserte ranet som noe lignende et militært kommandoraid.⁹⁹ Høyesterett påpekte videre at ved denne type ran vil den organiserte kriminelle gruppe ofte gi en særlig slagkraft ved forberedelsene og gjennomføringen. Lagmannsretten legger til grunn at planleggingen av ranet startet opp allerede høsten 2003 etter at A flyttet til Sandnes. Frem til ransdagen ble illegale våpen anskaffet, ransbiler ble stjålet på bestilling av A og øvrig ransutstyr ble kjøpt inn. A gjennomførte også en mønstring av de potensielle ransdeltakere. Tingretten¹⁰⁰ fant på denne bakgrunn at det kriminelle nettverket hadde eksistert over lang tid og at det hadde en tilstrekkelig fast og organisatorisk struktur med A som leder, relatert til formålet, nemlig det å begå alvorlige kriminelle handlinger. Flere av de domfelte kjente til hverandre fra før av, og noen av de domfelte hadde begått alvorlige ran sammen tidligere. På denne bakgrunn la retten til grunn at NOKAS-ranet var utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, og at det ikke var en godt planlagt enkeltoperasjon.

Også Rt.2008 s.27 (Munch) illustrerer dette vilkåret godt. Saken gjaldt grovt ran av maleriene ”Skrik” og ”Madonna” fra Munchmuseet i Oslo. Skyldspørsmålet ble rettskraftig

---

⁹⁷ Ot.prp.nr.62(2002-2003) s.52

⁹⁸ Skyldspørsmålet avgjort i lagmannsretten, LG-2006-64391-1

⁹⁹ Premiss 78

¹⁰⁰ TSTVG-2004-100223-2

avgjort i lagmannsretten,¹⁰¹ men lagmannsretten gjør ingen bemerkninger til hvorfor §60a kom til anvendelse. Derfor er det interesse av å se hva tingretten la til grunn. Tingretten kom frem til at §60a ikke kunne få anvendelse. Retten var overbevist om at ranerne ikke skulle beholde bildene selv. Men da det ikke var bevist hvem som bestilte ranet og hva som var motivet, kunne ikke retten fastslå om ranet var utøvet som ledd i noen gruppes virksomhet.¹⁰² Aktor prøvde under hovedforhandling å bevise at de tiltalte B, C og D tilhørte Tveitamiljøet, men retten fant det ikke bevist at Munch ranet var utført som ledd i Tveitamiljøets virksomhet. Heller ikke en sammenheng mellom Munchranet og NOKAS-ranet kunne bevises, selv om en del opplysninger underbygde denne tilknytning. Dermed ble Munchranet etter tingrettens oppfatning ansett som en godt planlagt enkeltoperasjon, slik at §60a ikke kom til anvendelse. Hva lagmannsretten la til grunn når de kom til at ranet var utført som ledd i virksomheten til en organisert gruppe er derimot uvisst. Dommen viser godt hvor vanskelig det kan være å trekke grensen, og at lovgiver derfor bevisst har overlatt ansvaret til domstolen.¹⁰³

Godt planlagte enkeltoperasjoner som ikke skjer innenfor rammen av en organisert gruppe vil som nevnt falle utenfor lovbestemmelsens virkeområde.¹⁰⁴ Dette selv om gjerningspersonen har forbindelser med en organisert gruppe. Et eksempel til illustrasjon er en hovedmann i en organisert narkotikaliga som begår et grovt tyveri, jf. strl §258.

På den annen side kreves det ikke at handlingen er utført av en som står sentralt i gruppen, eller som deltar aktivt. Også personer som har sporadisk kontakt med gruppen vil rammes

---

¹⁰¹ LB-2006-915329-2

¹⁰² TOSLO-2005-184533

¹⁰³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.94

¹⁰⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

av bestemmelsen når de begår straffbare handlinger i regi av dette nettverket.¹⁰⁵ Et praktisk problem for påtalemyndighet i disse tilfeller vil være å bevise at gjerningsmannen har opptrådt med den nødvendige skyld. Gjerningsmannes forsett må dekke den straffskjerpene omstendighet at handlingen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe for at det kan foreligge domfellelse.¹⁰⁶ I narkotikasaker vil det ofte kunne by på problemer for påtalemyndigheten å bevise at en av kurerene eller en av de som har en mindre sentral rolle i gruppen, oppfyller skyldkravet. I Rt.2008 s.1217(Wonderboy)¹⁰⁷ svarte lagmannsretten nei på spørsmålet om G og H deltok i en kriminell organisert gruppe. De hadde ”snekkerroller” i gruppen, dvs at de losset partiet med hasj på mottakerstedene og fraktet stoffet til oppbevaringsstedet. Lagmannsretten gjorde ingen bemerkninger i forhold til skyldspørsmålet, men tingretten bemerket at det ikke var bevist utover all rimelig og fornuftig tvil at G og H så det som overveiende sannsynlig at hasjen ble innført som ledd i virksomheten til en organisert gruppe, eller at de hadde i tankene at så var tilfelle.¹⁰⁸ For de øvrige 7 tiltalte i saken, hvor alle hadde en mer sentrale rolle i gruppen, ble samtlige av dem dømt etter §60a.

Dersom en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, kommer §60a til anvendelse. Det neste punktet blir da å ta stilling til hva som er en ”organisert kriminell gruppe” i lovens forstand.

---

¹⁰⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.94

¹⁰⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.94

¹⁰⁷ Skyldspørsmålet avgjort I lagmannsretten, LB-2007-150199

¹⁰⁸ TOSLO-2006-142482, pkt 3.8

4.3.3 Organisert kriminell gruppe

Definisjonen av organisert kriminell gruppe er hjemlet i §60a annet ledd, hvor begrepet er definert som ”en organisert gruppe på tre eller flere personer som har et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst tre år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger”.

I LB-2007-103906 uttaler lagmannsretten at annet ledd er en legaldefinisjon av hva som skal forstås med en organisert kriminell gruppe.

Det er denne legaldefinisjonen jeg vil behandle i det følgende.

4.3.3.1 Hva er en organisert gruppe?

Det første kravet som stilles i annet ledd ved vurderingen av om det foreligger en organisert kriminell gruppe, er kravet til at det må foreligge en ”organisert gruppe”. Utfordringen er å avklare hvor omfattende en gruppe må være organisert, for at det skal foreligge en ”organisert gruppe” i lovens forstand. Begrepet er generelt og åpner for tolkning, slik EUs definisjon av ”organisert kriminalitet” gjør det.¹⁰⁹

Som rettsanvender må man følge den juridiske metode ved å ta utgangspunkt i lovteksten. Straffeloven definerer ikke ”organisert gruppe”. Som en følge av dette må man se hen til øvrige rettskilder for å tolke begrepet. I dette punktet vil jeg redegjøre for hva man kan utlede av forarbeidene.

---

¹⁰⁹ Fahsing og Gottschalk, side 55

I punkt 5.2 vil jeg gå dypere inn i materien. Der vil jeg redegjøre for hva man kan utlede av rettspraksis, da det er dette spørsmålet som har bydd domstolen på utfordringer.

Før jeg går til forarbeidene, finner jeg det naturlig å følge den metode som lagmannsretten gjorde det i LB-2007-87084 (Slovakia).¹¹⁰ De tok utgangspunkt i en naturlig tolking av begrepet ”organisasjon”. Jeg siterer: ”Ordet har flere betydninger i alminnelig språkbruk. Her må det forstås i betydningen ”ordne(t), innrette(t)... for å oppnå samvirke om et felles mål” (Norsk riksmåls ordbok)”.¹¹¹ Etter en naturlig språklig forståelse må det legges til grunn et krav om et vist samvirke mellom deltakerne. Spørsmålet blir hvor omfattende samvirket må være.

Forarbeidene til ny §60a er begrenset. Departementet viser til at definisjonen er den samme her som i utkastet til §162c.¹¹² For å forstå nærmere hva lovgiver har ment med ”organisert gruppe”, blir man henvist til å se på merknader til ny §162c, samt høringsuttalelsen til bestemmelsen. FN konvensjonens definisjon av ”organisert kriminell gruppe”, samt EUs elleve punkt liste vil også stå sentralt, da lovgiver bygger på FN-konvensjonen sin definisjon¹¹³ og man søker å være i harmoni med rettstilstanden i EU.

For departementet fremstod det som klart at gruppen må ha en organisatorisk struktur som har bestått over lang tid og som utelukkende har kriminalitet for øye, for at det skal foreligge en ”organisert gruppe”. Departementet sikter her til mafialiknende organisasjoner og andre profesjonelle forbryternettverk med forgreininger i flere land, da de utgjør en

---

¹¹⁰ Skyldspørsmålet rettskraftig avgjort i lagmannsretten

¹¹¹ Punkt 2.4

¹¹² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

¹¹³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

særlig fare for samfunnet.¹¹⁴ Lovgiver ønsker dermed å avgrense mot alminnelig forbryternettverk. Hvor grensen mer konkret skal trekkes er uklart, men grensen kan ikke trekkes for lavt, siden §60a er en bestemmelse som utvider strafferammen utover de strafferammer som fremkommer i de enkelte straffebud.

Fordi §60a trådte i kraft som følge av FN konvensjonen artikkel 5 og definisjonen av ”organisert gruppe” etter §162c bygger på FN konvensjonens artikkel 2 bokstav a, vil det være naturlig å se på hvordan begrepet er definert i FN konvensjonen. I artikkel 2 bokstav a er uttrykket ”organized group” definert som en ”structured group of three or more persons, existing for a period of time and acting in concert with the aim of committing one or more serious crimes or offences established in accordance with this Convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit”.

Man ser her at konvensjonens definisjon bygger på flere elementer.

Norge er ikke folkerettslig forpliktet til å benytte en tilsvarende definisjon så lenge det norske straffebudet oppfyller konvensjonens artikkel 5. Likevel var det etter departementets oppfatning hensiktsmessig å ta utgangspunkt i denne definisjonen ved utformingen av den norske straffebestemmelsen.¹¹⁵

Definisjonen av ”kriminell gruppe” i §162c er ikke helt sammenfallende med FN-konvensjonen, men man kan se mange av de samme momentene gå igjen i vurderingen.

---

¹¹⁴ Ot.prp.nr.62 (2 002-2003) s.28

¹¹⁵ Ot.prp.nr.62(2002-2003) s.29

Det første kravet i vilkåret ”kriminell gruppe” etter §162c er at det må foreligge en organisert gruppe, og at gruppen må ha en viss struktur og varighet.¹¹⁶ Dette er sammenfallende med FN konvensjonens definering, hvor gruppen må være ”structured” og ”existing for a period of time”.¹¹⁷ Definisjonen er også sammenfallende med EUs definisjon av ”criminal organisation”, hvor et av vilkårene er at gruppen må utgjøre en ”a structured association, established over a period of time”.¹¹⁸ Etter departementets syn burde heller ikke en norsk bestemmelse ramme grupper uten en viss struktur og varighet.¹¹⁹ En av grunnene til dette er de særlige hensyn som gjør det straffverdig å delta i organisatoriske forbryternettverk, som for eksempel ikke har bærekraft overfor dem som tilfeldig møtes på gaten og som uten forutgående overveielser bestemmer seg for å begå en straffbar handling i fellesskap. Etter departementets oppfatning burde det derfor kreves at det er en så nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en organisert gruppe.¹²⁰ Ved at lovgiver setter som krav til at virksomheten må ha en viss struktur og varighet, avgrenser man derved mot løst sammensatte grupper.

Som nevnt i punkt 4.1 uttalte Oslo statsadvokatembeter i sin høringsuttalelse at de ikke støttet forslaget om en ny straffskjerpingsbestemmelse. En av grunnene til dette var at begrepet ”organisert kriminalitet” var etter høringsinstansens oppfatning for upresist til at det burde knyttes rettsvirkninger til det. Hva som egentlig kunne kreves av en ”viss struktur og varighet” var uvisst, og det ville være betenkelig med tanke på rettssikkerheten å

---

¹¹⁶ Ot.prp.nr.62(2002-2003) s.96

¹¹⁷ FN konvensjonen artikkel 2 bokstav a

¹¹⁸ EUs fellesaksjon artikkel 1

¹¹⁹ Ot.prp.nr.62(2002-2003) s.29

¹²⁰ Ot.prp.nr.62(2002-2003) s.96

operere med et så vagt kriterium.¹²¹ Problemet var i følge statsadvokatene at begrepet ”organisert kriminalitet” ikke lot seg definere på en slik måte at det kunne anvendes som et rettslig verktøy for påtalemyndigheter og domstoler. Derfor var det prinsipielt uheldig at lovgivningen skulle bygge på en begrepsbruk med lavt og uklart presisjonsnivå.¹²²

Nå ble ikke kriteriet om at gruppen må ha en ”viss struktur og varighet” lovfestet, slik Oslo statsadvokater ønsket det,¹²³ men i forarbeidene er det trukket opp noen klarere grenser enn at det kun må foreligge ”en viss struktur og varighet”.

Etter departementets vurdering kreves det en så nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en organisatorisk gruppe.¹²⁴

I denne vurderingen vil det være av betydning om det er etablert en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur innad i gruppen, og om det foreligger klare arbeidsroller. Typiske eksempler vil være mafialiknende organisasjoner og andre profesjonelle forbryternettsverk med forgreninger i flere land.¹²⁵ Grupper hvor det ikke er en nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en organisert gruppe, vil falle utenfor anvendelsesområdet. Dette fordi det samfunnsskadelige ved organisert kriminalitet har ikke først og fremst sammenheng med måten gruppen er organisert på, men på at medlemmene i gruppen overhodet er organisert.¹²⁶

---

¹²¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.31

¹²² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.46

¹²³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.31

¹²⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.29

¹²⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

¹²⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

I motsetning til straffeloven som ikke angir hva som ligger i begrepet ”struktur”, så har FN konvensjonen definert ”structured group” i art.2 c). Her legges det til grunn at gruppen ikke er opprettet tilfeldig for umiddelbart å begå et lovbrudd, og som ikke trenger å ha formelt definerte roller for medlemmene, kontinuitet i medlemskapet eller en utviklet struktur.

Ved bedømmelsen av om det foreligger en ”organisert gruppe” etter §60a, vil det i likhet med FN konvensjonen, foretas en helhetsvurdering hvor en rekke momenter vil kunne komme til anvendelse.¹²⁷ Listen kan ikke anses som uttømmende.

Det følger av forarbeidene at det vil være av betydning om gruppen har internasjonale forgreininger, om det er avtalt en bestemt arbeidsfordeling mellom medlemmene, om gruppen har tilknytning til bestemte lokaler, om deltakerne møtes jevnlig mv.¹²⁸ Også tidsaspektet vil kunne ha betydning. Jo lenger en gruppe har eksistert, desto lettere vil det foreligge en organisert gruppe i lovens forstand. I de saker hvor retten kommer med bemerkninger i forhold tilskyldspørsmålet, ser man at retten tar utgangspunkt i forarbeidene. Et eksempel på det er ”Slovakia”, hvor lagmannsretten tar utgangspunkt i forarbeidene etter at de først har tolket begrepet etter en alminnelig språkbruk.

Kriminelle organisasjoner har ofte en hard, indre justis med bruk av trusler og vold som gjør at miljøene blir svært lukkede og dermed vanskelig å trenge inn i, og gruppene opptrer dessuten i mange tilfeller på tvers av landegrensene.¹²⁹ Siden organisert kriminalitet representerer en langt større trussel mot samfunnet og samfunnsordenen enn tradisjonell

---

¹²⁷ LG-2006-96527

¹²⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

¹²⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.7

kriminalitet,¹³⁰ er det viktig at grensen for om det foreligger ”organisert gruppe” ikke settes for høyt, fordi da vil det være en fare for at organiserte kriminelle grupper etablerer seg i Norge. Lovendringen måtte etter forsvarskomiteen og justiskomiteen føre til at organisert kriminalitet kunne bekjempes.¹³¹ Men på den annen side kan ikke ordinær nettverkskriminalitet falle innunder bestemmelsen, fordi det ikke er like straffverdig å begå alminnelig kriminalitet som organisert kriminalitet. Som en følge av at forarbeidene er relativt skjønnsmessige og ikke byr på mange faste holdepunkter for hvor omfattende organiseringen må være, er det opp til domstolene som rettsanvender å trekke grensen for hvilke grupper som faller inn under anvendelsesområdet til §60a. Dette er dermed et godt eksempel på domstolens rettsskapende virksomhet. De nærmere grenser vil jeg behandle i punkt 5.2.

4.3.3.2 ”tre eller flere personer”

Det følger av annet ledd at den organiserte gruppen må bestå av minst tre personer. Dette er et absolutt vilkår. Under utarbeidelsen av vilkåret var utfordringen å finne hvor mange personer gruppen må bestå av, for at gjennomføringsbestemmelsen lojalt oppfyller konvensjonsforpliktelsene.

Ved at det ble satt en nedre grense på tre personer, er vilkåret i harmoni med FN konvensjonene artikkel 2 sin definisjon av ”organized criminal group”, hvor den er definert som ”structured group of three or more persons...”. Man sikrer herved at den norske

---

¹³⁰ B.innst.S.nr.4 (2002-2003) pkt 3.4

¹³¹ Inst.S.nr.9 (2002-2003) pkt 14

gjennomføringsbestemmelsen lojalt oppfyller konvensjonsforpliktelsene, slik Norge er pålagt etter konvensjonens art.5. Å gå lengre ned en tre personer var etter Justisdepartementet syn å gå for langt.¹³² Ved å sette en nedre grense på tre personer er den norske lovgivningen dessuten i samsvar med definisjonen i EUs fellesaksjon, som krever at organisasjonen består av ”more than two persons”.¹³³

Det er ikke noe krav om at medlemsantallet er konstant eller tilnærmet konstant, og det kreves heller ikke at det er en viss kontinuitet i medlemsmassen.¹³⁴ I organiserte grupper som driver med narkotikaomsetning vil medlemstallet ofte kunne variere, da man stadig rekrutterer nye medlemmer som gjerne har en mer perifer rolle i gruppen. Det finnes eksempler fra rettspraksis hvor retten ikke vet hvor mange som kan ha vært i gruppen, men hvor retten legger til grunn at de sentrale aktørene har fått bistand fra flere medhjelpere.¹³⁵

I LB-2007-103906¹³⁶ som gjaldt skimming påpekte lagmannsretten at ”svært mange personer har vært involvert i denne virksomheten som D har tilrettelagt og ledet i Norge, selv om bare et mindretall kan oppfattes å tilhøre noen egentlig organisert gruppe”. Siden lagmannsretten fant det bevist at kravet om tre personer var oppfylt, var det ikke nødvendig å ta stilling til om flere personer var involvert i gruppen.

I rettspraksis har ikke dette vilkåret bydd på problemer. Domstolens utfordring har heller vært spørsmålet om det foreligger en organisert gruppe.

---

¹³² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.30

¹³³ EUs fellesaksjon 21. Desember 1998 (98/733/RIA) artikkel 2 bokstav a

¹³⁴ Kommentarer til straffelov ved Magnus Matningsdal, rettsdata.no note 579

¹³⁵ LB-2007-87084 punkt 2.4.

¹³⁶ Straffutmålingen avgjort i HR-2009-693-A

4.3.3.3 Hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger”

Det siste vilkåret som oppstilles i §60 annet ledd er at gruppen enten ”har til hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år” eller at ”en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger”.

Det ikke er noe vilkår for bruk av §60a at lovbruddene som begås må ha en strafferamme på minst 3 år. I LB-2007-103906 ble det under ankeforhandlingen påpekt at §60a flere steder i tiltalebeslutningen var knyttet til lovbrudd som ikke har strafferamme på minst tre år. Lagmannsretten bemerket at det var det ikke noe krav til, og viste til at §60a annet ledd har en legaldefinisjon av hva som forstås med en organisert kriminell gruppe.

Lagmannsretten sa videre at den straffbare handling ikke nærmere er angitt ved strafferamme, slik at loven fanger opp nær sagt et hvilken som helst lovbrudd forutsatt den nødvendige forbindelse til gruppens virksomhet.

Straffeloven gir ingen anvisning på hvor omfattende et ”hovedformål” må være i forhold til øvrige formål. Det følger av forarbeidene at det ofte kan være vanskelig å bevise hvilket formål en gruppe har, især hvor formålet ikke er angitt i vedtekter, programmer eller på annen måte, slik det sjelden vil være i denne sammenhengen, og slik utkastet til §162c heller ikke stiller noe krav om.¹³⁷

---

¹³⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

Uten andre bevis vil domstolen være henvist til å trekke slutninger om formålet ut fra den virksomheten gruppen inntil da har bedrevet.¹³⁸ Denne objektivitetsvurderingen er også lagt til grunn i FN konvensjonen som sier at ”Kunnskap, forsett, mål, formål eller avtale nevnt i nr.1 i denne artikkel kan utledes fra objektive formål”.¹³⁹

Dersom retten finner det bevist at hovedformålet er å begå straffbare handlinger som kan straffes med fengsel i minst 3 år, er vilkåret oppfylt. I TOSLO-2008-156958, som er en del av ”Broken Lorry” komplekset,¹⁴⁰ bemerker tingretten følgende under pkt 2.7: ”

Narkotikavirksomheten var en hovedvirksomhet i dette organiserte nettverk, selv om de tiltalte også drev annen virksomhet, i stor utstrekning som kamuflasje for den illegale virksomhet”. Her la retten til grunn at hovedformålet til gruppen var å drive med narkotika, og vilkåret var dermed oppfylt.

Nå er det ikke så viktig for retten å få det bevist hva som er gruppens hovedformål eller om hovedformålet skulle være et annet, siden bestemmelsen også omfatter organiserte grupper som rent faktisk driver alvorlig kriminell virksomhet, men hvor deres hovedformål er legalt. Det å delta i slike grupper kan være mer straffverdig enn det å delta i grupper som har et kriminelt formål, men som aldri har tatt skritt for å gjennomføre dette.¹⁴¹

En organisert gruppe som begår straffbare handlinger som er en ”vesentlig del” av deres virksomhet, rammes også av §60a. Det følger av annet ledd, annet alternativ. Spørsmålet blir hva man kan utlede av en ”vesentlig del”. Forarbeidene til §162c gir noen

---

¹³⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

¹³⁹ Konvensjonens artikkel 5 nr.2

¹⁴⁰ Se pkt 5.2.2.2

¹⁴¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

retningslinjer. Alternativet fanger opp de grupper som har enkelte lovlige formål ved siden av formålet om å begå alvorlige straffbare handlinger. Men denne åpningen i loven må leses med en modifikasjon. Disse gruppene er ikke like farlige som de grupper som har som hovedformål å begå alvorlig kriminelle handlinger. Da er det kanskje ikke like straffverdig å dømme disse grupper etter §60a. Dette vil i så fall være et moment retten trekker inn i straffutmålingen, hvor de skal utmåle en straff som fremstår som rimelig og rettferdig.

Spørsmålet blir hvor stor del av gruppens virksomhet som må være straffbar for at §60a skal gis anvendelse. Grupper som driver lovlig og ulovlig virksomhet om hverandre vil oppfylle kravet om ”vesentlig del”.¹⁴²

Den straffbare virksomheten vil også være ”vesentlig” selv om omfanget av den er mindre enn omfanget av den lovlige virksomheten. Den nedre grense går ved ca rundt en tredjedel.¹⁴³ Dersom en gruppes aktiviteter består av en tredjedel ulovlig virksomhet, vil kravet til ”vesentlig” oppfylt. Problemet her vil være å trekke en absolutt grense ved ulovlig virksomhet av dette omfang. Hvor grensen nærmere skal trekkes må bero på de konkrete omstendighetene i saken, blant annet hvor alvorlig kriminalitet det dreier seg om.¹⁴⁴

Det finnes foreløpig ingen eksempler fra rettspraksis hvor en gruppe har falt utenfor anvendelsesområdet til §60a grunnet at to tredjedeler eller mer av deres virksomhet har vært lovlig. Det finnes heller ingen avgjørelse hvor retten gir dette vilkåret nevneverdig

---

¹⁴² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

¹⁴³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.97

¹⁴⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.97

plass i domsavsigelsen. Frem til nå er det vilkåret om at det må foreligge ”organisert gruppe” i lovens forstand som har vært domstolens største utfordring ved vurderingen av skyldspørsmålet.

5 Problemstilling: Hvor omfattende må en gruppe være organisert, for at det skal foreligge en ”organisert gruppe” i lovens forstand?

5.1 Generelt ved den videre drøftelsen

Jeg vil i denne delen av oppgaven behandle skyldspørsmålet i §60a. Med skyldspørsmålet under dette punktet siktes det til hvor organisert en gruppe må være, for at det skal foreligge en ”organisert gruppe” i lovens forstand. Da verken lovteksten eller forarbeidene gir et klart svar på hvor grensen går, vil en analyse av rettspraksis stå sentralt. Det er dommer hvor den straffbare handlingen er innførsel av narkotika som vil bli viet mest plass. Dette skyldes hovedsakelig at ved de fleste saker hvor §60a får anvendelse, så er det narkotikaforbrytelser som har vært den straffbare handlingen(e). Men dommer hvor også andre straffbare handlinger er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe vil bli trukket opp, der hvor disse er av interesse for problemstillingen. Jeg vil først behandle dommer som klart faller utenfor anvendelsesområdet av §60a, før jeg i neste punkt trekker opp dommer hvor det er klart at man står ovenfor en ”organisert gruppe”, slik at §60a får anvendelse. Deretter vil jeg behandle grenseområdet under punkt 5.2.2.3.

5.2 Hva kan man utlede av rettspraksis

5.2.1 Hva er det domstolen skal prøve?

Domstolen skal prøve om det foreligger en ”organisert kriminell gruppe” etter lovens forstand, jf. §60a første ledd. Ved vurderingen av vilkåret følger det av annet ledd et krav om at det må foreligge en ”organisert gruppe”. Siden lovteksten ikke gir noen holdepunkter for hvilke kriterier man kan ta inn i vurderingen samt at forarbeidene er relativt skjønnsmessige, står domstolen ovenfor et begrep som er vagt og som gir store rom for tolkning.

Siden bevisvurderingen av skyldspørsmålet ikke kan ankes til Høyesterett, og det finnes få Høyesterettsavgjørelser hvor de har prøvd lovanvendelsen, vil lagmannsrettens avgjørelser tillegges stor rettskildemessig vekt. Et sentralt problem for rettsanvender er at lagmannsretten som regel er satt med lagrette når det er tatt ut tiltale etter §60a, jf. straffeprosessloven §352.1.ledd. En konsekvens av dette er at lagretten kan svare ”ja” eller ”nei” på spørsmålet om den straffbare handlingen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.¹⁴⁵ Dermed står man ofte uten forklaring på hvorfor tiltalte er funnet skyldig eller frifunnet etter §60a. Av denne grunn vil også tingrettens dom ofte være av betydning, fordi den kan inneholde en del bemerkninger rundt skyldspørsmålet.

Det stilles strenge beviskrav til at gruppen skal være organisert. Dette kommer klart frem i LH-2007-56019 hvor lagmannsretten bemerker: ”Selv om det foreligger sterk mistanke om

---

¹⁴⁵ Straffeprosessloven § 365

at det er etablert en form for organisatorisk struktur med en viss varighet, er ikke bevisbildet så klart at det kan anses bevist ut over enhver rimelig og fornuftig tvil at det foreligger en ”organisert gruppe”. Med den tvil som er til stede, finner lagmannsretten at vilkårene etter §60a ikke er oppfylt”.

Høyesterett opphevet lagmannsrettens dom¹⁴⁶ for spørsmålet om anvendeligheten av §60a samt straffutmålingen i City Syd, grunnet feil beviskrav. Frostating lagmannsrett avsa ny dom for §60a den 05.12.07.¹⁴⁷ Lagmannsretten fant det ikke bevist ut over enhver rimelig tvil at det eksisterte en gruppe, og i enda mindre grad hvordan denne gruppen var organisert. Lagmannsretten fant indikasjoner på at tiltalte C hadde deltatt sammen med D, som ikke var tiltalt i denne saken, i kriminelle aktiviteter, og at D var sentral i en form for organisering av automatbrekk begått over hele landet. Det var altså ikke tilstrekkelig at retten kun kunne ane konturene av en gruppe.

En dom fra Gulating lagmannsrett gir en god beskrivelse av hvordan man skal vurdere ”organisert gruppe”.¹⁴⁸

Lagmannsretten gikk systematisk gjennom de enkelte momenter som er trukket opp i forarbeidene,¹⁴⁹ for å se om de kan anvendes på det foreliggende forhold.

Lagmannsretten uttaler følgende: ”Lagmannsretten legger til grunn at strl §60a må tolkes slik at formålet med bestemmelsen – slik det har kommet til uttrykk i forarbeidene – nås. I tråd med de uttalelsene i forarbeidene som er sitert over, legger lagmannsretten til grunn at

---

¹⁴⁶ LF-2006-70384

¹⁴⁷ LF-2007-87846

¹⁴⁸ LG-2006-96527

¹⁴⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

spørsmålet om vilkårene for anvendelse av §60a er til stede, vil bero på en sammensatt helhetsvurdering hvor flere momenter normalt vil gjøre seg gjeldende med varierende styrke”.

Lagmannsretten foretar dermed en helhetsvurdering hvor flere elementer kommer til anvendelse, i vurderingen av om formålet med §60a nås. Videre påpeker retten at enkelte elementer vil veie tyngre enn andre. Deler av dommen ble opphevet i Høyesterett,¹⁵⁰ men det skyldtes ikke feil lovanvendelse fra lagmannsretten sin side. Dommen ble anket som følge av saksbehandlingsfeil i lagmannsretten. I neste punkt vil jeg gå gjennom dommer som illustrerer hvilke elementer domstolene tar inn i helhetsvurderingen av ”organisert gruppe”.

5.2.2 Sentrale dommer

5.2.2.1 Dommer hvor organiseringen ikke er tilstrekkelig til domfellelse

Det foreligger en del dommer hvor tiltalte er frifunnet for å ha begått en straffbar handling som ledd i virksomheten til en organisert gruppe. Ved enkelte av disse avgjørelser har domstolen bemerket at man klart har funnet seg utenfor anvendelsesområdet til §60a. Det er disse dommer jeg vil behandle i det følgende.

En sak hvor retten kom frem til at man ikke stod ovenfor en organisert kriminell gruppe er Rt.2007 s.744 (City Syd).¹⁵¹ Saken gjaldt grovt tyveri av penger fra spilleautomater og grovt skadeverk. Høyesterett opphevet lagmannsrettens dom for overtredelse av §60a,

---

¹⁵⁰ Rt.2007 s.1409

¹⁵¹ Skyldspørsmålet rettskraftig avgjort I LF-2007-87846

medlemskap i organisert gruppe – da det var uklart om lagmannsretten hadde bygget på riktig beviskrav. Dommen er illustrerende under dette punktet i den forstand at den gir et signal om hvilke organiserte grupper som klart faller utenfor anvendelsesområdet for §60a. Dommen er også blitt sitert på i flere andre avgjørelser.¹⁵²

I avsnitt 14-16 påpeker Høyesterett følgende: "... straffeloven opererer med andre former for samarbeid som innebærer en lavere grad av organisering enn det som kreves etter straffeloven § 60a. Her siktes det til de alminnelige reglene om medvirkning og til bestemmelser som setter straff for "å inngå forbund" med nærmere bestemte formål, som f eks § 94. § 60a stiller et krav om større grad av organisering enn slike bestemmelser gjør. Også det at vilkåret i § 60a ble skjerpet i proposisjonen sammenlignet med høringsnotatet, hvor det avgjørende var foreslått å være om handlingen var utført som ledd i organisert kriminalitet – se prop s 93-94- viser at kravene om struktur og varighet ikke må settes for lavt."

Høyesterett avgrenser dermed §60a mot de alminnelige regler om medvirkning og det å inngå forbund. Siden medvirkning også kan komme til anvendelse der hvor strafferammen er lavere enn tre år, påpeker Høyesterett at §60a er ment å ramme grupper som er mer organisert. Dette er i tråd med forarbeidene hvor man ønsket å avgrense mot de alminnelige reglene om medvirkning.¹⁵³

Høyesterett foretar i City Syd også et skille mot nettverkkriminalitet da de i avsnitt 25 og 26 uttaler at lagmannsrettens begrepsbruk av "nettverk" er upresist, og brukes ikke sjelden

---

¹⁵² Se blant annet LB-2008-121543

¹⁵³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.29

om forhold som klart ikke oppfyller de krav til struktur som må kreves for at det skal foreligge en organisert gruppe. Høyesterett viser til en rapport fra Politidirektoratet av 2005 om et prosjekt om organisert kriminalitet, hvor de bruker uttrykket ”nettverkskriminalitet” om tradisjonell kriminalitet som forekommer i mer eller mindre organisert form, og som en motsetning til organisert kriminalitet.¹⁵⁴ POD sier videre at de uklare grensene medfører en risiko for å tillegge de kriminelle aktørene høyere grad av profesjonalitet enn det realiteten tilsier.

I en dom fra Borgarting lagmannsrett oppheves tingrettens dom med hovedforhandling for så vidt gjaldt domfellelse etter straffeloven §60a på grunn av mangelfulle domsgrunner.¹⁵⁵ Saken gjaldt hallikvirksomhet. Lagmannsretten uttaler: ”Betegnelsen ”nettverk” er i utgangspunktet egnet til å skape tvil om tingretten har stilt de riktige objektive krav til den struktur som kreves for å oppfylle lovens krav”.

Av disse dommer kan man utlede at det kreves noe mer enn en løs sammensetning av en gruppe for at §60a skal komme til anvendelse. For at det skal foreligge en organisert gruppe kreves det større grad av struktur enn det man finner ved alminnelig ”nettverkskriminalitet”. Om gruppen har et ordinært samvirke deltakerne i mellom er heller ikke tilstrekkelig for at §60a skal få anvendelse. Det kommer klart frem i en dom fra Borgarting lagmannsrett.¹⁵⁶ Saken gjaldt fem menn som hadde deltatt i 4 til 9 grove tyverier/forsøk på grove tyverier ved å bryte opp spilleautomater. Lagmannsrettens

---

¹⁵⁴ Politidirektoratets publikasjon 6/2005 side 7

¹⁵⁵ LB-2008-121543/TOSLO-2007-189373

¹⁵⁶ LB-2008-20980

bemerkning i forhold til §60a gir et godt bilde av hvilke grupper som ikke kan anses som organiserte grupper.

Lagmannsretten la til grunn at det hadde vært høy grad av samvirke mellom de tiltalte, men at dette ikke var ensbetydende med at straffeloven §60a får anvendelse. Det samme gjaldt den omstendighet at det var tale om flere forhold fordelt over en forholdsvis lang tidsperiode. Selv om enkelte deler av lovbruddene hadde preg av organisert virksomhet og de tiltalte i stor grad hadde samarbeidet om planleggingen og utførelsen av de straffbare handlinger, fant lagmannsretten etter en samlet vurdering at det likevel ikke var grunnlag for å anvende §60a. Det ble lagt vekt på at gruppen ikke kunne oppfattes som en mafialiknende organisasjon, den var løst sammensatt uten noen fast struktur eller kommandolinjer og det forelå ingen bakenforliggende organisatorisk overbygning som har skapt rammene for den kriminelle aktiviteten.

Lagmannsretten tok en systematisk gjennomgang av de elementene som er trukket opp i forarbeidene, for å se om de kunne anvendes på den foreliggende sak. Selv om det forelå samvirke mellom deltakerne, var ikke det tilstrekkelig til at det forelå en ”organisert gruppe”.

I LF-2005-948 kom lagmannsretten også frem til at §60a ikke kunne komme til anvendelse. Saken gjaldt innførsel av ca 100.000 liter sprit, fordelt på 8 innførsler sommeren og høsten 2003, forsøk på 4 innførsler, samt senere oppbevaring, salg og heleri av deler av dette volumet. Lagmannsretten la til grunn at forholdene bar preg av ad hoc – organisering, da forholdene fant sted med kort mellomrom over et meget begrenset tidsrom. Retten kunne

heller ikke se en klar struktur i gruppen eller om den hadde internasjonale forgreininger. Det var uklart for retten hvilken rolle de enkelte hadde og hvordan gruppen var bygd opp, utover det at tiltalte C ”åpenbart er en av dem som trakk i trådene.” Dessuten hadde gruppen et amatørmessig preg ved at de etterlot seg spor som kunne ledet til rask avsløring.

Ut i fra disse dommer kan man konkludere med at domstolen følger forarbeidene¹⁵⁷ om at kravet til organisert gruppe ikke kan settes for lavt. Det må avgrenses mot ordinært medvirkningsansvar, vanlig samvirke og nettverkskriminalitet. Det rettslige spørsmålet er hvor grensen skal trekkes. I neste avsnitt vil jeg vise til dommer hvor kravet til ”organisert gruppe” klart var oppfylt.

5.2.2.2 Dommer hvor organiseringen er tilstrekkelig til domfellelse

Det foreligger også rettspraksis på saker som klart faller innenfor anvendelsesområdet til §60a. To omfattende saker som har rullet opp i det norske rettsystemet er ”Wonderboy” og ”Broken Lorry” komplekset.

I Rt.2008 s.1217 (Wonderboy) ble skyldspørsmålet rettskraftig avgjort i lagmannsretten.¹⁵⁸ Saken gjaldt domfellelse for 9 tiltalte i forbindelse med to innførsler av hasjissj av til sammen ca 760 kg, hvorav 7 av de tiltalte ble domfelt etter §60a. Saken er et godt eksempel på en organisert gruppe.

---

¹⁵⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93-96

¹⁵⁸ LB-2007-150199

Virksomheten var strukturert med A som leder. Han skaffet leverandører, og styrte og ledet salget av hasjissj i Norge. Under han stod B for blant annet organiseringen av mottaket av narkotikaen i Norge. B hadde en meget sentral rolle i organiseringen. C og D hadde som rolle å skaffe arvtakere til narkotikaen. Fs rolle var også meget sentral i gruppen, da han blant annet hadde det utøvende ansvaret i gruppen for mottakelse av hasjissjen fra utlandet, lossingen, frakting og plassering av narkotikaen. F skaffet også alle ”snekkerne”. G og H var snekkere, og de ble frifunnet for tiltalen etter §60a. E mottok og oppbevarte pengene fra narkotikaomsetningen i Norge, og bidro til å transportere pengene ned til A i Europa. Hun ble også dømt for §60a, i likhet med L, som hadde som rolle å motta og bringe videre utbytte av kriminell virksomhet.

Gruppen fremstod som velorganisert, hvor alle medlemmene hadde sine klare arbeidsroller. Dette er et alvorlig forbryternettsverk som oppfyller mange av de elementene forarbeidene fremhever som sentrale ved vurderingen av om det foreligger en ”organisert gruppe.”¹⁵⁹ Tingrettens flertall la vekt på at gruppen var hierarkisk strukturert, med klare roller og internasjonale forbindelser.¹⁶⁰

”Broken Lorry” komplekset er den største og mest omfattende narkotikasaken i norsk strafferett. I 2005 fikk norsk politi informasjon fra nederlandsk politi om at narkotika ble fraktet fra Nederland til Norge i hemmelige rom i lastebiler. Det ble avdekket en rekke laster med narkotika som ble sendt til Norge via et transportfirma i Nederland. Store pengebeløp ble sendt med lastebilsjåførene tilbake til Nederland.

---

¹⁵⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

¹⁶⁰ TOSLO-2006-142482

Navnet ”Broken Lorry” ble gitt av politiet under etterforskningen, og i alt 45 personer er eller har vært siktet i forbindelse med komplekset, enten i Norge eller i utlandet. Av disse er flere domfelt ved rettskraftige dommer. Eksempler på dommer som foreligger i forbindelse med sakskomplekset er LB-2007-120093, LB-2007-133362, LB-2007-191484, LB-2008-61408 og LB-2008-123353.

I en nylig avsagt dom fra Borgarting lagmannsrett var det tatt ut tiltale mot to av hovedmennene og to brødre til den ene hovedmannen.¹⁶¹ Dette er den alvorligste domfellelsen i lagmannsretten i en narkotikasak i Norge noensinne. Både når det gjelder det organisatoriske, det rollemessige og kvantum narkotika.¹⁶²

1A og 2B ble dømt til henholdsvis 19 og 21 års fengsel, da lagmannsretten var enig med påtalemyndigheten at de må anses som lederne eller hovedmennene. §60a kom til anvendelse for samtlige straffbare handlinger i nærværende sak. Retten la vekt på at virksomheten hadde internasjonale forgreininger og en forholdsvis klar rollefordeling mellom de ulike deltakerne.

”Broken Lorry” viser en velorganisert gruppe med en klar struktur og internasjonale forgreininger. Virksomheten har pågått over tid og med klare arbeidsroller. Dette er hva som anses som kjernen i §60a. Og selv om noen har en mer perifer rolle i gruppen, så er alle roller nødvendige for at ”hjulet skal gå rundt” i virksomheten. Som tingretten sa det i TOSLO-2007-32334: ”Retten bemerker innledningsvis at betegnelsen «organisert kriminell gruppe» ikke omfatter enhver kriminalitet med to eller flere deltagere involvert, selv om en

---

¹⁶¹ LB-2008-123353, straffeutmålingen anket til Høyesterett

¹⁶² <http://www.riksadvokaten.no/ra/ra.php?artikkelid=241>

grad av samvirke foreligger”. Her avgrenser tingretten mot de grupper som ikke er klart strukturert, de som kun opptrer i samvirke og som dermed ikke har en så nær tilknytning seg i mellom at de naturlig utgjør en organisert gruppe, slik det også ble gjort i City Syd saken. Videre så anførte tingretten: ”Typisk for omsetning av narkotika er stoffets vandring gjennom mange ledd - dette fra råstoffleverandør via foredler, kurer, importør m.v. frem til sluttbruker. Hvor møtepunktene mellom leddene kun er selve overleveringen og oppgjør for denne, vil ikke kunne konstateres noen organisert kriminell gruppe”. Her gir retten anvisning på at alle roller i en narkotikasak er nødvendige for at omsetningen skal bli vellykket, selv perifere roller. Hvor rimelig det vil være å skjerpe straffen til en perifer aktør hører til straffeutmålingen, og vil således ikke bli behandlet her, utover at jeg viser til forarbeidene hvor det uttales at det kan tenkes at også perifere aktører får en straffeskjerpelse dersom deres skyldkrav er oppfylt.¹⁶³

”Broken Lorry” og ”Wonderboy” viser at dersom gruppen er organisert med en klar struktur, klare arbeidsroller og har internasjonale forgreininger, så foreligger det en ”organisert gruppe”. Nå gjaldt disse sakene alvorlige narkotikaforbrytelser, en forbrytelse Stortingets justiskomite påpekte måtte bekjempes.¹⁶⁴ Et sentralt spørsmål blir dermed om de samme elementene er tilstrekkelig til domfellelse også ved andre type straffbare handlinger.

Et eksempel på at man befinner seg i kjerneområdet av §60a, men hvor den straffbare handlingen er en annen enn innførsel av narkotika er Rt.2006 s.669 (Kjellerpiker).¹⁶⁵ En

---

¹⁶³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93

¹⁶⁴ B.innst.S.nr.4 (2002-2003) pkt 3.4

¹⁶⁵ Skyldspørsmålet rettskraftig avgjort i tingretten, TOSLO-2005-15860

mann ble funnet skyldig i prostitusjonsvirksomhet jf. strl §202 første ledd som ledd i virksomheten til en organisert gruppe jf §60a. Domfelte styrte en prostitusjonsvirksomhet på ca 60 kvinner fra Ungarn som prostituerte seg fra opp til 4 leiligheter i Oslo, i en periode på nærmere to år. Virksomheten ga en omsetning på i alt nærmere 15 millioner kroner. Høyesterett siterer tingretten i premiss 11, hvor det bemerkes at organiseringen har tilknytning til bordellvirksomheten i Italia, men at det ikke var et avgjørende moment i denne saken. Annenvoterende var enig med førstvoterende i at denne saken lå innenfor kjerneområdet av §60a, og henviste til at virksomheten hadde en profesjonell karakter og et betydelig omfang.¹⁶⁶

Det ble i denne dommen lagt vekt på klar arbeidsfordeling, at gruppen var godt organisert, tidsperspektivet og at gruppen hadde internasjonale forgreininger. Det er de samme elementene som går igjen i ”Wonderboy” og ”Broken Lorry”.

Av disse dommene kan man trekke den slutning at dersom en gruppe er velstrukturert, har klare arbeidsroller og internasjonale forgreininger, faller gruppen klart innenfor anvendelsesområdet til §60a. Men det finnes avgjørelser hvor man er mer i grenseområdet. Det er de jeg vil behandle i det følgende.

5.2.2.3 Grenseområde

Innledningsvis vil jeg behandle to dommer hvor lagmannsretten har bemerket at man har vært i grenseområdet for anvendelsesområdet av §60a.

---

¹⁶⁶ Premiss 32

Først vil jeg behandle en dom som faller utenfor §60a anvendelsesområde, men hvor retten bemerker at de domfeltes handlinger ligger nær slik virksomhet §60a er ment å ramme.

LG-2006-172825 gjaldt vinningskriminalitet hvor tre menn hadde foretatt innbrudd av tildels store verdier i store deler av landet. Skyldspørsmålet ble rettskraftig avgjort i tingretten,¹⁶⁷ men det er lagmannsretten som bemerker at man står ovenfor et tilfelle som ligger i grenseområdet.

Ved vurderingen av om det var en ”organisert gruppe”, la tingretten vekt på at det ikke var bevist verken noen felles planlegging eller omsetningsledd for de stjålne varene.

Videre fremstod det vanskelig for retten å se hvem som i tilfelle utgjorde gruppen. Dette begrunnet de med blant annet at den ene tiltalte, NN, kun i to av de postene han var tiltalt for hadde opptrådt sammen med de andre tiltalte. Dermed fremstod det seg for retten at det dreide seg om personer som kjenner hverandre mer eller mindre godt, og som vet om hverandre at de ikke går av veien for å være med på innbruddstyverier enn som en gruppe. Gruppen bærer i større grad preg av nettverkskriminalitet, enn et mer alvorlig forbryternettverk.

Organiseringen i gruppen må dermed være mer strukturert enn det som er tilfelle her, for at det skal foreligge ”organisert gruppe”.¹⁶⁸

På den andre siden av grensen finnes det en dom hvor de tiltalte ble dømt etter §60a, men hvor retten bemerker at man er på den nedre del av anvendelsesområdet.

---

¹⁶⁷ TBERG-2006-101946

¹⁶⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

Saken er i fra Hålogaland lagmannsrett.¹⁶⁹ Tre menn ble av lagretten funnet skyldige i erverv og overdragelse av amfetamin og kokain. Lagmannsretten bemerket at virksomheten lå i nedre del for bestemmelsens område. Ved vurderingen ble det lagt vekt på at virksomheten var forsøksvis profesjonelt lagt opp ut fra rene markedsmekanismer, og at de involverte parter hadde en rent forretningsmessig tilnærming til den narkotikaomsetning de holdt på med, selv om gjennomføringen fremstår som amatørmessig. Videre ble det lagt vekt på organiseringen og samhandlingen gjennom rolle- og arbeidsdeling. Rollefordeling var klart fordelt ved at C skaffet stoffet til veie i Oslo, B finansierte og stod for noe salg mens A var den som hadde det daglige ansvaret for utsalg av stoffet og kontroll med varelager og innkomne utbetalinger. Det hadde også betydning at de disponerte et antall personer som virket som selgere i brukermarkedet.

En klar arbeidsfordeling med organisatorisk struktur og at virksomheten indikerte på forretningsdrift talte for at det forelå en ”organisert gruppe”.

Disse to dommene trekker opp grenseområdet av hva som ligger i kravet til ”organisert gruppe”. I den videre fremstillingen vil jeg behandle flere dommer som er i grenseområdet. Utgangspunktet i fremstillingen vil være de elementene domstolen legger størst vekt på når de vurderer anvendelsesområdet for §60a. Under hvert element vil jeg ta utgangspunkt i LB-2007-87084 (Slovakia). I denne avgjørelsen kom ikke §60a til anvendelse, men dommen må ligge ganske tett opp til virkeområdet av §60a, skal man tolke lagmannsrettens bemerkninger. Det spesielle med ”Slovakia” er etter min oppfatning at det er den dommen hvor lagmannsretten sier mest om skyldspørsmålet, fordi den vurderer og kommer med

---

¹⁶⁹ LH-2008-123830

bemerkninger til alle de vesentligste momentene i vurderingen av om det foreligger ”organisert gruppe”. Jeg vil også trekke inn øvrige dommer som kommer med bemerkninger i forhold til de enkelte elementene, slik at det lettere kommer frem hvor omfattende organiseringen må være for at det skal foreligge en ”organisert gruppe” i lovens forstand.

5.2.2.3.1 Struktur

Det første elementet domstolen vurderer er ”struktur”. At elementet struktur skal tillegges relevans i helhetsvurderingen følger av både forarbeidene¹⁷⁰ og rettspraksis. I City Syd forutsettes det at virksomheten må oppfylle ”de krav til struktur som må kreves for at det skal foreligge en organisert gruppe og at kravet til struktur ikke må settes for lavt”.¹⁷¹ Dermed oppstiller Høyesterett et krav om at det må foreligge struktur for at det også kan foreligge en ”organisert gruppe”.

Den videre fremstillingen vil bygge på hva man kan utlede av kravet om struktur.

I ”Slovakia” ble de tiltalte frifunnet for §60a i lagmannsretten, mens tingretten fant grunnlag for å anvende §60a.¹⁷² Saken gjaldt tyveri og heleri av tyvgods - hovedsakelig biler - som ble sendt til Slovakia. Lagmannsretten la til grunn at målgruppen for straffskjerpingsregelen er først og fremst de større og bedre organiserte grupper enn ”gruppen” bestående av A, B, C, G og eventuelle medhjelpere i Norge og i Slovakia.

---

¹⁷⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

¹⁷¹ Rt.2007 s.744 premiss 25

¹⁷² TOSLO-2006-166233

Lagmannsretten la videre til grunn at gruppen det er tale om i dette tilfellet ikke tilfredsstilte kravet til organisasjon. Lagmannsretten oppsummerte med at gruppen manglet struktur i virksomheten, og henviste således til City Syd avsnitt 25, der det klart forutsettes at virksomheten må oppfylle ”de krav til struktur som må kreves for at skal foreligge en organisert gruppe”. ”Slovakia” er et eksempel på hvor domstolene mener at gruppen ikke er godt nok strukturert, selv om man kan se klare konturer av en organisatorisk strukturering i gruppen. Lagmannsretten er overbevist om at A var ledende i gruppens virksomhet, at gruppen godt mulig hadde flere medhjelpere i Slovakia og Norge, samt at B og C stjal og bedrev heleri av tyvegods – hovedsakelig biler- fra Norge til Slovakia, mens G tilrettela og utførte det som var nødvendig for omsetningen av biler m.m i Slovakia. Arbeidsrollene synes derfor å være godt fordelt mellom medlemmene. Gruppen har dermed en klar leder, som fikk bistand av to øvrige i Norge. En fjerdemann sørget for at tyvgodset ble solgt i Slovakia. Videre var det høyst sannsynlig flere som bistod gruppen. Når retten falt ned på at denne gruppen bar mer preg av et ordinært medvirkningsansvar enn en organisert gruppe, er det vanskelig å forstå hvordan lagmannsretten har trukket grensen. Men hvis man sammenligner dommen med en dom fra Eidsiva lagmannsrett, vil man se at grensedragningen er uklar og at det er vanskelig å vurdere hva som ligger i kravet ”struktur”.

I LE-2008-097774 kom §60a til anvendelse. Lagmannsretten gjør ingen bemerkninger i forhold til vurderingen, men i tingrettsdommen foretas det en vurdering av §60a. I TNERO-2008-12475 kom retten frem til at §60a ikke kunne komme til anvendelse, selv om det var flere forhold som tilsa at man stod ovenfor en organisert kriminell gruppe. Tre

menn ble dømt for å ha innført 40.kg amfetamin. Tingretten kom til at det ikke forelå en tilstrekkelig struktur, organisering eller varighet i gruppen. Tingretten fant de handlinger som var utført av de tiltalte hadde et mer preg av ordinær medvirkning fra flere ulike roller knyttet opp mot den straffbare handlingen. Tiltalte 1A hadde en sentral rolle ved innførselen, samt at han var sjåfør, mens tiltalte 2B var den sentrale personen bak planleggingen, organiseringen og innførselen. Tiltalte 3C medvirket ved blant annet å stille seg disponibel for 2B samt at han var med på omlastingen og tiltalte 4C medvirket under omleveringen av amfetaminet. Det forhold at det stod et mottakerapparat klart når en så stor leveranse skulle komme talte i favør av at det var en organisert gruppe. Men tingretten fant altså at denne gruppen hadde en lavere grad av organisering enn det krav som stilles i §60a. Hvilke elementer lagmannsretten la vekt på når de kom til det motsatte resultat er uvisst, men man kan trekke noen felleslinjer i forhold til strukturen i denne gruppen og gruppen i "Slovakia". Begge grupper hadde mottakerapparat og de hadde begge en sentral person som stod bak planleggingen og innførselen. Når begge grupper også hadde medvirkere som bistod hovedmannen, fremstår organiseringen som ganske lik i de to sakene. Både "Slovakia" og LE-2008-097774 viser hvor vanskelig det er for domstolen å vurdere om strukturen i gruppen er mer omfattende enn et ordinært medvirkningsansvar. Men det er ikke bare domstolen som rettsanvender grensen kan være vanskelig å trekke for.

En dom som vekker interesse i forbindelse med denne grensedragningen er en nylig avsagt dom fra Asker og Bærum tingrett.¹⁷³ I denne saken la ikke påtalemyndigheten ned tiltale etter §60a, men det foreligger en "organisert gruppe", skal man tolke rettens bemerkninger.

---

¹⁷³Saksnr. 08-150409MED-AHER/2. Dommen er rettskraftig avgjort i tingretten

På tiltalebenken satt det til sammen 7 tiltalte, hvor alle hadde hatt en rolle ved innførsel av narkotika og distribuering av denne. Tingretten bemerker ved straffutmålingen følgende; ”For alle de tiltalte gjelder at de er aktører om enn med svært forskjellige roller, i en svært stor og omfattende narkotikasak. Opplegget har et profesjonelt preg og fremstår som godt organisert og dette har stor betydning for straffutmålingen. De enkelte tiltalte vil bli vurdert individuelt ut fra hvilken rolle retten finner bevist at de har hatt, men retten legger til grunn at dersom §60a hadde kommet til anvendelse, ville dette gitt et noe høyere straffenivå enn det som blir tilfelle her”.

Tingretten sier dermed at dette er en organisert gruppe, og bygger den bemerkningen på gruppens struktur, sett hen til organisasjon og fordeling av roller.

Man kan se en klar hierarkisk struktur i virksomheten. Tiltalte Nr.6 fremstår etter tingrettens oppfatning som den klare hovedmannen på mottakersiden i Norge. Nr.3 skal ha hatt en sentral og nødvendig rolle som Nr.1s tjener, selv om han ikke fremstår som sentral i organiseringen. Nr.2 er etter rettens vurdering bindeleddet mellom den som leverte narkotikaen i Nederland og den som skulle motta den i Norge. Mottakeren i Norge var Nr.1, og hans rolle fremstår for retten som sentral og nødvendig ledd i kjeden, men han har ikke fremstått som organisator. Nr.4 skal ikke ha hatt noen dominerende rolle, men skal ha vært en av Nr.1s distributører. Nr.5s arbeidsrolle var å oppbevare amfetaminet, og dermed vært et nødvendig mellomledd. Hans rolle er dog noe mer beskjeden enn de øvrige tiltalte i saken, da han synes å ha vært mindre involvert i organiseringen. Den siste tiltalte, Nr.7, skaffet mobiltelefoner til Nr.1, som ble brukt til narkotikakriminaliteten.

Hvorfor det ikke ble tatt ut tiltale for §60a, er uvisst. Men det kan være at påtalemyndigheten fant dette mer som en ordinær medvirkning, slik lagmannsretten la det til grunn i ”Slovakia”. Dommen er etter min oppfatning i grenseområdet for §60a. Det forhold at tingretten her ville ha anvendt §60a, mens bestemmelsen ikke kom til anvendelse i ”Slovakia”, viser hvor vanskelig det er å trekke grensen. Men i begge de to sakene ser man klare konturer av en viss strukturering, basert på en relativt klar rollefordeling.

Siden begrepet ”struktur” er relativt skjønnsmessig, foreligger det heldigvis noen retningslinjer i forarbeidene og øvrig rettspraksis på hva man kan trekke inn i vurderingen i kravet om at det må foreligge en ”viss struktur”.

I forarbeidene påpekes det at det vil være av betydning om gruppen er organisatorisk eller hierarkisk strukturert.¹⁷⁴ Inn i denne vurderingen faller etter mitt skjønn elementet om en klare arbeidsroller. Det kan vanskelig tenkes en organisatorisk struktur innad i en gruppe, der hvor medlemmene i gruppen ikke har klare arbeidsroller. Fremstår arbeidsrollene som uklare, taler det i større grad for at man ikke står ovenfor en ”organisert gruppe”. Derfor er det av interesse å se på dommer hvor retten har kommet med bemerkninger i forhold til arbeidsrollene, for å kunne si noe mer om hva man kan utlede av kravet til struktur.

I narkotikasakene ser man som regel en klar fordeling av arbeidet mellom deltakerne. I ”Broken Lorry” komplekset er det klare roller mellom samtlige deltakere, og strukturen fremstår som organisatorisk. Jeg viser til tingretten i en delsak av ”Broken Lorry” hvor de

---

¹⁷⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 96

ga en detaljert beskrivelse av rollefordelingen i virksomheten:¹⁷⁵ ”Narkotikaen er fraktet til Norge hovedsakelig med ett og samme transportfirma med så vel medeier som sjåfør innforstått med hva de fraktet. Mottaket i Norge ble besørget av visse personer, som fraktet dette videre i større partier til nye personer, som skulle selge videre til dels i « egen regning.» Kjøpesummene ble innsamlet enten av ny mellommann, som skulle viderelevere til kurer, eller av kureren selv, som fraktet disse til Nederland. Således eksisterte det over lengre tid et komplett system for handel med større parti narkotika, dekkende så vel leveransene som retur av kjøpesummene for disse. At aktørene i de forskjellige roller til dels skiftet, vil ikke ha betydning for vurderingen så lenge systemet som sådan var operativt i denne skikkelse. Retten konstaterer videre at systemet i sin helhet ble styrt av J og hans medarbeidere i Nederland idet han/dissee så vel anså seg berettiget til å beordre de enkelte medarbeidere i Norge, uansett deres roller, og at disse respekterte hans autoritet. Retten finner det etter dette åpenbart at de deltagere som har hatt sine roller i dette systemet har operert under lovens begrep « *organisert kriminell gruppe*.» Om rollen har vært begrenset, vil ikke ha betydning - i større organisasjoner av kriminell art vil ofte de enkeltes rolle isolert være liten. Omfanget av og viktigheten av de enkeltes delaktighet vil således være et rent straffeutmålingsspørsmål, og ikke et spørsmål om anvendelsen av straffeloven § 60a.” Man ser i tingrettens bemerkninger at rollene de ulike deltakerne har, er viktige for virksomheten og at gruppen fremstår som velorganisert når de har deltakere med hver sin klare rolle innad i gruppen.

---

¹⁷⁵ TOSLO-2007-32334

Også i ”Kjellerpiker” var det bevist at bordellvirksomheten åpenbart var godt organisert med en klar arbeidsfordeling. A var den mest sentrale personen i Norge for styringen av virksomheten i Oslo. A var videre aktiv pådriver for å skaffe de riktige kvinnene og tilstrekkelig med kvinner slik at man kunne tjene penger. B var med på å styre virksomheten fra Tyskland, hvor han jevnlig hadde kontakt med A om hvordan hun effektivt kunne styre virksomheten. C var også aktivt involvert i gruppen ved at hun var kontaktperson for kvinnene fra Ungarn når de skulle finne seg til rette i Oslo. Gruppen bar preg av profesjonalitet i forbindelse med hvordan de ungarske jentene ble transportert til Norge, tilretteleggelse av opphold i Norge samt forbindelser med utlandet.

Av disse dommer kan man utlede at skillet mellom ordinær medvirkningsansvar og organisert gruppe kan være vanskelig å trekke, men at en gruppe fremstår som mer organisert dersom deltakerne har sine klare arbeidsroller. Dersom medlemmene av gruppen ikke har klare roller, men bistår hverandre taler dette for at man står ovenfor et ordinært medvirkningsansvar. En hierarkisk struktur vil også tale for at gruppen er tilstrekkelig strukturert, men det er ikke noe krav om at gruppen må være hierarkisk strukturert. Det viktigste er at man ser klare arbeidsroller, slik at den fremstår som organisatorisk strukturert. I ”Broken Lorry” komplekset var det til sammen 3 grupper som stod bak innføringen av narkotika. Selv om 1A og 2B ble ansett som ledere i den ene gruppen, legger tingretten allikevel avgjørende vekt på at det foreligger en rollefordeling mellom deltakerne.¹⁷⁶ Rettspraksis er dermed i harmoni med mange jurister oppfatning om at

---

¹⁷⁶ TOSLO-2007-162385

bestemmelsen må kunne anvendes på kriminelle som velger å opptre i nettverk med prosjektorganisering fremfor en mer hierarkisk fast organisasjon.¹⁷⁷

Som nevnt i punkt 5.2.1 stilles det strenge bevis til kravet om at skal foreligge en organisert gruppe, og dermed også strenge bevis til kravet om at gruppen skal ha en ”viss struktur”. I de fleste saker blir retten kjent med gruppens struktur gjennom kommunikasjonskontroll, og da vil det være lettere for påtalemyndigheten å bevise at det foreligger en organisert gruppe. I City Syd ble de tiltalte frifunnet for §60a siden retten ikke fant det bevist at det forelå en organisert gruppe.¹⁷⁸ I LG-2007-174694 kom heller ikke §60a til anvendelse, da det ikke var ført godt nok bevis for at det forelå en kriminell gruppe i lovens forstand. Det interessante i dommen er dog flertallets bemerkninger i forhold til kravet om struktur.

Saken gjaldt ulovlig innførsel og omsetning av store mengder øl. De tiltalte ble frifunnet for §60a, siden mindretallets votum ble lagt til grunn jf, avstemningsregelen i straffeprosessloven §35 første ledd. Flertallet fant det bevist at det forelå en organisert gruppe, selv om de hadde begrenset med informasjon om strukturen i gruppen. Flertallet viste i det vesentligste til tingrettens¹⁷⁹ premisser hvor det ble påpekt at deltakerne i gruppen kan ha ”glidd inn i en praktisk samarbeidsform som har blitt mer eller mindre stilltiende akseptert.” For flertallet virket det ikke som om deltakerne brydde seg om organisasjonens struktur. Videre bemerket tingretten at det var begrenset med informasjon de hadde om organisasjonens struktur. Når flertallet allikevel kom til at §60a skulle gis anvendelse, begrunnet de dette med at ”det samlede inntrykk av den organiserte

---

¹⁷⁷ Fahsing og Gottshalk, side 56

¹⁷⁸ LF-2007-87846

¹⁷⁹ TJARE-2005-164567

virksomhets omfang og karakter gjør det etter rettens oppfatning riktig og påkrevet å anvende §60a”. Dette begrunnet de med at de fikk et ubehagelig bilde av denne type organisert kriminalitet. Flertallet viste til at medlemmene av gruppen hadde en sterk indre lojalitet, de har benyttet eksterne hjelpere til utsatte oppdrag for å minske egen risiko, og de hadde brutale medhjelpere som sørget for at gjeld ble betalt og at opplysninger ikke kommer ut.

Dommen er et eksempel på at retten kanskje ikke nødvendigvis krever at det foreligger en klar struktur, dersom lovens formål allikevel kan tenkes oppfylt. Nå ble som sagt mindretallets votum lagt til grunn, men det er interessant å se at rettens flertall beveger seg vekk fra kravet om klar struktur, og heller finner det påkrevet og riktig å anvende §60a, som følge av rettens oppfatning av denne organiserte virksomhets omfang.

Som en konklusjon kan det bemerkes at momentet ”struktur” tillegges betydelig vekt ved vurderingen av om det foreligger en ”organisert gruppe”. Rettspraksis gir et entydig bilde av at dette er det momentet som tillegges størst vekt. Jeg viser i så henseende til ”Slovakia” hvor lagmannsretten uttaler følgende: ”Samlet sett gir forarbeidenes retningslinjer for vurderingen av organisasjonskriteriet etter lagmannsrettens oppfatning ikke et tilstrekkelig klart svar på om det er grunnlag for bruk av strl §60a. Oppsummert er lagmannsrettens syn at det mangler en struktur i virksomheten. Det vises til ovennevnte høyesterettsdom (Rt.2007/744) avsnitt 25, der det klart forutsettes at virksomheten må oppfylle ”de krav til struktur som må kreves for at det skal foreligge en organisert gruppe”.

Selv om kravet til struktur er oppfylt, så er ikke det ensbetydende med at det foreligger en "organisert gruppe". Både forarbeidene og rettspraksis trekker inn øvrige momenter som tillegges vekt ved vurderingen av "organisert gruppe". I det følgende vil jeg behandle disse momentene.

5.2.2.3.2 Internasjonale forgreininger

Dersom en gruppe har internasjonale forgreininger følger det av rettspraksis at momentet har relevans. Rettspraksis gjenspeiler dermed forarbeidene.¹⁸⁰ Dette følger av "Slovakia" hvor lagmannsretten bemerker følgende: "Med henvisning til sitatet fra forarbeidene, legger lagmannsretten til at om gruppen her vel kan sies at den har `internasjonale forgreininger`".

Det rettslige spørsmålet blir hva man kan utlede av elementet "internasjonale forgreininger".

I "Slovakia" kom retten frem til at gruppen ikke hadde internasjonale forgreininger. Lagmannsretten bemerker at gruppen hadde forgreininger til utlandet, men at forgreiningen mellom A og G, var såpass enkel så den kjennetegnet snarere et samvirke mellom tyv og heler enn av organisert kriminalitet.

Av dommen kan man utlede at momentet "internasjonale forgreininger" taler for at det er en organisert gruppe, dersom det kan bevises at gruppens forgreininger med utlandet har

---

¹⁸⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

vært av et større omgang enn kun et ordinært samvirke. Spørsmålet blir hvor omfattende forgreiningen må være.

I Rt.2007 s.399 (Battery)¹⁸¹ bemerket lagmannsretten ved vurderingen av skyldspørsmålet at det var et klart samarbeid mellom tiltalte A og NN. A og B ble dømt for omfattende innførsel og omsetning av amfetamin, som del av virksomheten til et polsk kriminelt miljø. Lagmannsretten bemerket: ”Polske myndigheter har avdekket en kriminell organisasjon med mange medlemmer som har sitt utgangspunkt i byen Proszkow utenfor Warsawa. Denne organisasjonen har blant annet drevet utførsel av amfetamin til Norge og Sverige.” Personen som stod for utførselen til Norge, var NN, som A har erkjent å ha hatt mye kontakt med. Man kan dermed se en klar forgreining til utlandet, og bakmenn som opererer der.

Også i ”Kjellerpiker” uttalte tingretten at virksomheten hadde internasjonale forgreininger. Dette ble begrunnet med at A var en sentral bakmann i Tyskland og man hadde kontaktpersoner i Ungarn som hjalp med å skaffe kvinner derfra.

Man ser av disse dommene at det er en sterk tilknytning til utlandet, og at de som opererer i utlandet tjener penger på den virksomheten som utføres i Norge. Dette må sies å være klare internasjonale forgreininger.

Det finnes lite rettspraksis som gir anvisning på hva man ytterligere kan utlede av dette momentet. Men dersom organiseringen har internasjonale forgreininger, taler dette i sterk grad for at man står ovenfor en ”organisert gruppe”. I de fleste saker hvor den straffbare

---

¹⁸¹ Skyldspørsmålet rettskraftig avgjort i lagmannsretten, LE-2006-89301

handlingen er innførsel av narkotika, er kravet til ”organisert gruppe” oppfylt dersom det foreligger en klar struktur og man kan bevise internasjonale forgreininger.¹⁸² Det vil sjelden tenkes at man ikke står ovenfor internasjonale forgreininger ved innførsel av narkotika, da narkotikaen blir produsert utenfor Europa, og det kreves omfattende organisering for å smugle den hele veien til Norge. Om man kan slå fast at et samvirke mellom en tyv og heler ikke er tilstrekkelig for at momentet skal tale for at man kan anvende §60a er noe uvisst, da det ikke foreligger noe Høyesterettspraksis som gir anvisning på spørsmålet. Det ville vært interessant å se om Høyesterett hadde opphevet lagmannsrettens dom grunnet feil lovanvendelse, dersom dommen hadde blitt anket. Det var til sammen 22 biler som ble plassert på Slovakiske veier, og det var G som tilrettela for dette. Hvordan dette samvirke ikke er tilstrekkelig til at det forelå ”internasjonale forgreininger”, er for meg uklart.

5.2.2.3.3 Tidsperspektivet

Et sentralt element ved vurderingen av ”organisert gruppe” er tidsperspektivet. At tidsperspektivet tillegges relevans følger av både forarbeidene¹⁸³ og rettspraksis. I ”Slovakia” bemerket lagmannsretten at tidsperspektivet talte i retning av at gruppen var

---

¹⁸² Se bl.a. Broken Lorry komplekset

¹⁸³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

”organisert”. Også i ”Kjellerpiker” tillegges tidsperspektivet relevans: ”Det er i denne sammenheng lagt avgjørende vekt på at virksomheten... foregikk over lang tid...”.¹⁸⁴

Siden tidselementet har relevans blir det sentrale å finne ut hva man kan utlede av momentet.

Det første spørsmålet blir å vurdere når domstolen begynner å regne tiden fra. I LB-2006-156361 la lagmannsretten til grunn at de tiltalte dannet en gruppe fra tidlig i 2005 med innførsel og salg av narkotika som hovedformål, når de kom med bemerkninger i tilknytning til straffutmålingen. Denne bemerkninger trekker i retning av at tiden begynner å løpe fra når gruppen etableres. På motsatt side trekker lagmannsrettens bemerkninger i LG-2006-96527, ved vurderingen av lovanvendelsen til §60a, i retning av at starttidspunktet er når den kriminelle virksomhet inntreffer. Lagmannsretten uttaler at det er tale om et kort tidsrom, og at det ikke er ført bevis for kriminell eller annen virksomhet forut for eller etter det tidsrom som er nevnt i tiltalebeslutningen.

I ”NOKAS” la lagmannsretten til grunn at det kriminelle nettverket hadde eksistert over lang tid. Tingretten la til grunn at planleggingen av ranet startet opp allerede høsten 2003, og under ransforberedelsene var alle de tiltalte på besøk en eller flere ganger i Stavanger området, hos hovedmannen A. Høyesterett uttalte at ved ran vil den organiserte kriminelle gruppe ofte gi en særlig slagkraft ved forberedelsene.¹⁸⁵ Selv om gruppen begikk straffbare handlinger under ransforberedelsene, ved at de blant annet stjal ransbiler, tolker jeg rettens bemerkninger dit hen at utgangspunktet er når gruppen etableres for å begynne og

---

¹⁸⁴ Premiss 11

¹⁸⁵ Premiss 78

planlegge de straffbare handlinger som ledd i sin kriminelle virksomhet. Dette utgangspunktet styrkes i ”Wonderboy”. Her uttalte tingretten at planleggingen begynte allerede i august 2004. Selv om retten fant det bevist at gruppen hadde innført narkotika tidligere enn de straffbare forhold tiltalen gjaldt, var det tidspunktet for når planleggingen av narkotikainnførselen begynte som ble lagt til grunn, slik jeg forstår rettens bemerkninger. Dette utgangspunktet følger for så vidt også av forarbeidene hvor det bemerkes i forhold til tidsperspektivet at ”jo lenger en gruppe har eksistert...”. Det må være gruppens eksistens hvor formålet deres er straffbare handlinger som faller inn under §60a, forarbeidene sikter til.

Konklusjonen blir at tidsmomentet starter når gruppen etableres for å begå straffbare handlinger som faller inn under lovens anvendelsesområde.

Det neste spørsmålet blir hva man kan utlede av rettspraksis vedrørende hvor lenge gruppen må ha vært organisert for at tidsmomentet skal tale for at §60a kan komme til anvendelse.

Det følger av ”City syd” at kravet om varighet ikke må settes for lavt.¹⁸⁶ Men verken dommen eller forarbeidene dommen viser til, gir anvisning på hvor grensen skal trekkes. For å kunne si noe mer konkret om hvor grensen kan trekkes, må man tolke den foreliggende rettspraksis.

---

¹⁸⁶ Rt-2007 s.744 premiss 16

En dom fra Frostating lagmannsrett viser en gruppe som ikke hadde eksistert i lang nok tid.¹⁸⁷ Det var kun tiltalte C som var tiltalt etter §60a. Han var tiltalt for å ha innført 23.000 liter brennvin i månedskiftet juli/august, og for å ha innført 11.500 liter i august. Lagmannsretten bemerket at forholdene fant sted med kort mellomrom og i et meget begrenset tidsrom. Det ble videre påpekt at man stod ovenfor en ad hoc organisering, og dette talte for at man ikke skulle anvende §60a. Verken tidsmomentet eller organiseringen tilsa at §60a skulle komme til anvendelse.

Dommen trekker i retning av at grupper som har eksistert i kun 1-2 måneder faller utenfor de mafialiknende organisasjoner bestemmelsen er hjemlet for å bekjempe.

På den annen side siterte Høyesterett i ”Kjellerpiker” tingretten om at en virksomhet som hadde pågått i to år hadde foregått over lang tid.¹⁸⁸ Tingretten la til grunn at virksomheten ble drevet fra 1.juni 2002 til 25.mai 2004. Dermed vil en virksomhet som har eksistert i to år tale for at man står ovenfor en ”organisert gruppe”.

I en dom fra Borgarting lagmannsrett¹⁸⁹ ble det lagt til grunn at de straffbare forholdene tiltalen gjaldt var fordelt over en forholdsvis lang tidsperiode. Det var til sammen 10 fullbyrdede tyverier og to forsøk som var begått i tidsrommet fra 1.desember 2004 til 18.april 2006. Man kan utlede av dommen at en gruppe som har eksistert i ca halvannet år har vært organisert i en ”forholdsvis lang tidsperiode”, som taler for at det er en ”organisert gruppe”.

---

¹⁸⁷ LF-2005-948

¹⁸⁸ Premiss 11

¹⁸⁹ LB-2008-20980

En gruppe som har eksistert i et halvannet år var en ”forholdsvis lang tidsperiode”, mens en organisering på 1-2 måneder var et ”meget begrenset tidsrom”. Spørsmålet blir da om man kan trekke en klarere grense for hvor lenge en gruppe på ha vært etablert.

”Wonderboy” er av interesse. Høyesterett henviser i premiss 54 til lagmannsrettens bemerkninger,¹⁹⁰ om As forhold i forbindelse med innførsel av hasjisj, at det på grunnlag av bevismaterialet fra telefonavlyttingen og fra trafikkdata fremstod som utvilsomt at A og hans gruppe hadde drevet med narkotikavirksomhet over tid. De forhold tiltalen gjaldt fant sted 29. og 30. november 2004, og tingretten fant det ikke tvilsomt at planleggingen startet allerede i august 2004.

Tingretten fant det dermed bevist at virksomheten hadde pågått i ca tre måneder, noe tingretten karakteriserte som ”en god stund”. Dommen taler sterkt for at 3 måneder er tilstrekkelig. Men ”Wonderboy” er i motstrid med en dom fra Gulating lagmannsrett,¹⁹¹ hvor lagmannsretten bemerker at en gruppe som har eksistert i ca 4 måneder ikke taler for at det er en ”organisert gruppe”. Lagmannsretten bemerker at det er ”tale om svak organisering og et meget kort tidsrom”. Tiltalen gjaldt innførsel av store mengder øl. Forholdet skal ha vart i perioden 5. august til 1. desember 2003. Dommen ble anket til Høyesterett, som opphevet deler av dommen i Rt.2007 s.1409. Anken gjaldt dog ikke feil lovanvendelse, men var grunnet i anførte saksbehandlingsfeil i lagmannsretten.

Nå var gruppen svakt organisering som også talte for at kan stod utenfor anvendelsesområdet for §60a, i motsetning til ”Wonderboy”, hvor det forelå en omfattende

---

¹⁹⁰ LB-2007-150199

¹⁹¹ LG-2006-96527

organisering. Selv om organisasjonsmomentet kommer inn i vurderingen av om det foreligger en ”organisert gruppe”, så foreligger det her en uensartet praksis ved vurderingen av tidsmomentet.

LB-2006-156361 støtter opp om vurderingen som ble foretatt i ”Wonderboy”. Her kom lagmannsretten til at §60a skulle få anvendelse, men de gjorde ingen bemerkninger i forhold til dette. Tingretten¹⁹² derimot bemerket at samarbeidet mellom de tiltalte hadde pågått siden desember 2004 og fram til pågripelsen fant sted helt i slutten av mai 2005, og at dette var tilstrekkelig lenge.

Som en konklusjon er jeg av den oppfatning at grensen går et sted på ca tre måneder.

Dersom en gruppe har vært etablert i ca tre måneder, taler dette for at gruppen er ”organisert”. Hvis gruppen derimot kun har vært etablert i 1-2 måneder, kan dette bære preg av en ad-hoc organisering slik at tidsmomentet taler imot å anvende §60a. Men så lenge Høyesterett har lagt til grunn at organiseringen må ha en ”viss varighet”, uten å ha trukket opp noen klarere grenser, fremstår denne grensen som noe uklar.

Det siste rettslige spørsmålet man kan stille ved vurderingen av tidsmomentet er hvor stor vekt momentet tillegges av domstolen på et generelt grunnlag. Her må man ha for øye at tidsmomentet har mindre selvstendig betydning der hvor gruppen er godt strukturert. I forarbeidene fremheves det at jo lenger en gruppe har eksistert, desto lettere vil det

---

¹⁹²TSARP-2006-62711

foreligge en organisert gruppe i lovens forstand. Motsatt vil tidsaspektet ha mindre å si desto mer gruppen er organisert.¹⁹³

I ”Slovakia” talte tidsperspektivet isolert sett for at gruppen var organisert, men dette momentet kunne ikke tillegges avgjørende vekt.¹⁹⁴ Lagmannsrettens syn var at gruppen ikke var godt nok strukturert, slik at §60a ikke kom til anvendelse.

I ”Kjellerpiker” henviste Høyesterett til tingretten¹⁹⁵, hvor de la avgjørende vekt på blant annet at virksomheten hadde foregått over lang tid. Videre fant retten at gruppen også var velorganisert og med klar arbeidsfordeling.

Basert på denne rettspraksisen kan man utlede at tidsperspektivet tillegges betydelig vekt, selv om gruppen er organisert, men at dette elementet alene ikke er avgjørende.

Det er vanskelig å si noe konkret om hvor mye vekt det tillegges i forhold til andre momenter, grunnet lite rettspraksis. ”Slovakia” taler for at elementet ikke veier mer enn kravet til struktur. På den annen side taler ”City Syd” i retning av at momentet må tillegges betydelig vekt siden Høyesterett påpeker at ”kravet om varighet ikke må settes for lavt”.

5.2.2.3.4 Profesjonelt preg

Et element som ofte går igjen i rettspraksis er vurderingen av om organisasjonen har et profesjonelt preg. I LF-2005-948 som gjaldt spritsmugling, ble tiltalte frifunnet for §60a.

---

¹⁹³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

¹⁹⁴ Punkt 2.4

¹⁹⁵ Premiss 11

Retten bemerker at det er ikke av avgjørende betydning, men det vises til at opplegget var relativt amatørmessig. Også i ”Broken Lorry” komplekset har momentet hatt betydning. I LB-2007-133362 bemerker lagmannsretten at ”det er tale om delaktighet i en organisert kriminell gruppe som har vært omfattende, proffmotivert og har hatt et profesjonelt preg...”. At momentet har relevans er dermed klart fremhevet i rettspraksis.

Spørsmålet blir hva som ligger i begrepet ”profesjonelt preg”. I LF-2007-87846 la lagmannsretten vekt på at den kriminelle aktiviteten var planlagt ut i fra bruken av mobiltelefoner. Planleggelsen var profesjonell ved at mobiltelefonene ble registrert på enten fiktive personer eller personer utenfor norsk personregister samt en rekke simkort ble benyttet mellom apparatene.

Dersom en gruppe opptrer amatørmessig, er det et moment som taler for at det ikke foreligger en ”organisert gruppe”. I LF-2005-948 var opplegget amatørmessig i form av at det hele tiden ble etterlatt spor i form av mange involverte, mangelfulle transportdokumenter som kunne ledet til rask avsløring, elektroniske spor osv.

Det vil være flere elementer som kan tale for at en gruppe er profesjonell, men av disse dommene kan man utlede at en gruppe vil ha profesjonelt preg dersom den opptrer på en slik måte som gjør det vanskelig for påtalemyndigheten å avsløre den. I en sak i ”Broken Lorry” komplekset bemerket lagmannsretten at gruppen hadde et profesjonelt preg. Her ble momentet sett hen til blant annet at virksomheten ga stort utbytte.¹⁹⁶

---

¹⁹⁶ LB-2007-133362

Hvilken vekt momentet skal tillegges gir LF-2007-87846 indikasjon på: ”At den straffbare handlingen er begått på en planlagt og profesjonell måte er ikke tilstrekkelig til at §60a skal komme til anvendelse”.

Som en konklusjon kan man si at momentet tillegges vekt, men det er ikke et avgjørende moment som alene kan føre til domfellelse for §60a.

5.2.2.3.5 Øvrige momenter

Det er flere momenter som kan tenkes å komme til anvendelse ved vurderingen av anvendelsesområdet for §60a. Jeg skal ikke si stort om disse, da de har mindre vekt, og siden de sjelden kommer på spissen. Forarbeidene har listet opp at det ikke kreves at gruppen har utarbeidet vedtekter eller programmer for sin virksomhet, slik lovlige organisasjoner ofte har. Også momentet om gruppen møtes jevnlig i faste lokaler kan også spille inn i vurderingen.¹⁹⁷

Listen i forarbeidene er ikke uttømmende, det er flere momenter som kan tenkes å gis relevans. Et moment som domstolen har trukket frem er om gruppen organiserer en rekke aktører med ulike roller. Spesielt i omfattende saker er dette aktuelt. I ”Slovakia” bemerket lagmannsretten følgende: ”Høyst sannsynlig har også andre bistått eller medvirket på enkeltstadiet. I kjeden av handlinger fra tyveri via heleri til salg i Slovakia, men dette får ingen betydning slik lagmannsretten begrunner sitt standpunkt.” Momentet tillegges dermed relevans, men har liten selvstendig verdi. Dersom det er flere aktører, taler dette for

---

¹⁹⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96

at gruppen er velstrukturert. Og dersom gruppen har en organisatorisk struktur, viser gjennomgangen av problemstillingen at domstolen finner det bevist at det foreligger en organisert gruppe i lovens forstand.

5.2.3 Konklusjon

Rettspraksis gir fremdeles ikke et entydig svar på hvor omfattende en gruppe må være organisert for at det skal foreligge en "organisert gruppe" i lovens forstand. Dette skyldes både at lovbestemmelsen er relativt ny, samt at begrepet er vagt formulert. Det man allikevel kan utlede av den foreliggende rettspraksis er at domstolen anvender §60a i de saker hvor de finner det bevist at gruppen har en tilstrekkelig struktur. Strukturen må således være av en mer omfattende karakter enn et medvirkningsansvar. Hvis gruppen har deltakere med klare arbeidsroller, internasjonale forgreininger og den har vært etablert i mer enn tre måneder, så er dette alle momenter som i sterk grad taler for at man er i kjernen av anvendelsesområdet. Men så lenge bestemmelsen er ufullstendig, må retten i ethvert tilfelle vurdere den enkelte gruppes virksomhet i lys av bestemmelsenes anvendelsesområde. En gjennomgang av rettspraksis viser at "City Syd" har satt de rettslige rammene for hvor den nedre grensen skal ved vurderingen av "organisert gruppe", selv om Høyesterett ikke prøvde lovanvendelsen. Høyesterett følger i denne dommen forarbeidene. Så gjenstår det å se om Høyesterett i en senere dom utvider, innskrenker eller følger de linjer som er trukket opp i dommen. Inntil den tid vil underretten følge de linjer som ble trukket opp av Høyesterett i "City Syd".

6 Litteraturliste

Lover

Almindelig Borgerlig straffelov (Straffeloven) av 22.mai 1902 nr.10

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22.mai 1981 nr.25

Lov om omsetning av alkoholholdig drikke mv (Alkoholloven) av 2.juni 1989 nr.27

Lov om endringer av straffeloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) av 4.juli 2003 nr.78

Forarbeider

Ot.prp.nr.62 (2002-2003) Om endringer i Straffeloven og straffeprosessloven mv.(lovtiltak mot organisert kriminalitet, menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Ot.prp.nr.23 (1983-1984) Straffeloven mv.(narkotikalovbrudd, ran og heleri)

Innst.S.nr.9 (2002-2003) Innstilling fra forsvarskomiteen og justiskomiteen om samfunnsikkerhet – Veien til et mindre sårbart samfunn

Innst.O.nr.118 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Innst.O.nr.25 (1990-1991) Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven m.m. (Hemmelig opptak av samtale og offentlig gjengivelse; fjernsynsovervåkning; uforsiktig omgang med skytevåpen; ulovlig innførsel, produksjon og omsetning av alkohol; falsk utrykningsmelding; skyldkravet ved heleri m.m.)

B.innstilling.S.nr.4 (2002-2003). Innstilling fra justiskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2003 vedkommende rammeområde 5, Justis- og politidepartementet

NOU: 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet, Delutredning II,

St.prp.nr.58 (2002-2003) Om samtykke til ratifikasjon av 1) FN-konvensjonen mot grenseoverskridande organisert kriminalitet, 2) utfyllende protokoll for å forebygge, nedkjempe og straffe handle med menneske, særleg kvinner og born, 3) utfyllende protokoll mot smugling av mennesker

St.prp.nr.98(2000-2001) Om samtykke til inngåelse av en avtale mellom Kongeriket Norge og Den europeiske politienhet (Europol) om samarbeid om bekjempelse av alvorlige former for internasjonal kriminalitet

St.mld.nr.23 (1991-1992) Om bekjempelse av kriminalitet

St.mld.nr.104 (1977-1978) Kriminalmeldinga av Justisminister Inger Louise Valle

SEM erklæringen - Samarbeidsregjeringens politiske plattform fra Asker 8.Oktober 2001, inngått mellom regjeringspartiene, Kristelig folkeparti, Venstre og Høyre.

Høringsnotat av 10.desember 2002 i forbindelse med endringer i straffeloven og straffeprosessloven

Karnow kommentarer til straffeloven § 60a v/ Magnus Matningsdal (www.rechtsdata.no)

Forskrifter

Forskrift om ordningen av Påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen) av 28.juni 1985 nr.1679

Kapitel i Påtaleinstruksen tilføyd ved forskrift av 16.desember 2005 nr.1573 (i kraft 1 januar 2006)

Rundskriv

Rundskriv fra Riksadvokaten, Ra 05-171, Mål og prioriteringer for virksomheten ved statsadvokatembetene - 2005

Rundskriv fra Riksadvokaten, Ra 06-176, Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i politiet - 2006

Rundskriv fra Riksadvokaten, Ra 06-177, Mål og prioriteringer for virksomheten ved statsadvokatembetene - 2006

Rundskriv fra Riksadvokaten, Ra 09-174, Mål og prioriteringer for virksomheten ved statsadvokatembetene - 2009

Dommer/Kjennelser

HR-2009-693-A

Rt.2008 s.1217 ("Wonderboy")

Rt.2008 s.27

Rt.2007 s.1409
Rt.2007 s.1056 (“NOKAS”)
Rt.2007 s.744 (“City Syd”)
Rt.2007 s.399 (“Battery”)
Rt.2006 s.669 (“Kjellerpiker”)
Rt.2006 s.120
Rt.2006 s.111 (“Trafficking Trondheim”)
Rt.2004 s.759
Rt.2002 s.160
Rt.1999 s.1556
Rt.1999 s.5
Rt.1996 s.516

LB-2008-123353
LB-2008-121543
LB-2008-61408
LB-2008-20980
LB-2007-191484
LB-2007-150199
LB-2007-133362
LB-2007-120093
LB-2007-103906
LB-2007-87084 (“Slovakia”)
LB-2006-915329-2
LB-2006-156361
LB-2005-98858
LB-1997-3476
LE-2008-097774
LE-2006-89301
LE-2005-93610-1
LF-2007-87846
LF-2006-70384
LF-2005-71379-2
LF-2005-948
LG-2007-174694
LG-2006-172825
LG-2006-96527
LG-2006-64391-1
LG-2006-17285
LH-2008-123830
LH-2007-56019

TBERG-2006-101946
TJARE-2005-164567
TNERO-2008-12475

TOSLO-2008-156958
TOSLO-2007-189373
TOSLO-2007-162385
TOSLO-2007-32334
TOSLO-2006-166233
TOSLO-2006-142482
TOSLO-2005-184533
TOSLO-2005-15860
TSARP-2006-62711
TSTVG-2004-100223-2
08-150409MED-AHER/2

Utenlandsk rett (lover og forarbeider)

Brottsbalken (1962:700) ved lov 2002:232

SOU 2000:88. Organisera brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homoseksuelle, m.m. – straffansvarets räckvidd

Prop.2002/03:146 – Sveriges tillträde till Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet

Prop.2002/01:85 Förberedelse till brott m.m.

The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO)

The United States Code, Title 18: Code of Criminal Law & Criminal Procedure, Part I – Crimes, Chapter 96: The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations statute.

The Organized Crime Control Act of 15 oct.1970 section 901(a).

The United States Code, title 18: Code of Criminal Law & Criminal Procedure, Part I – Crimes, Chapter 19: Conspiracy

The United States Code, Title 21: The Continuing Criminal Enterprise Statute

Konvensjoner, avtaler og protokoller

United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, av 15.november 2000

EUs fellesaksjon mot organisert kriminalitet, 21. Desember 1998 (1998/7337RIA)

Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Woman and Children, av 15.november 2000

Protocol against Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, av 15.november 2000

Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition, av 31.mai 2001

Konvensjon med hjemmel i artikkel K.3 om Den europeiske union om opprettelse av en europeisk politienhet (Europol konvensjon)

Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon av 4.november 1950 (EMK)

Agreement Eurojust-Norway dated 28-04-2005

Internettider:

United Nations on Drug and Crime sin hjemmeside:

<http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/countrylist.html>

FBI sine hjemmesider:

<http://www.fbi.gov/hq/cid/orgcrime/aboutocs.htm>

<http://www.fbi.gov/libref/factsfigure/orgcrime.htm>

Wikipedia:

http://en.wikipedia.org/wiki/Racketeer_Influenced_and_Corrupt_Organizations_Act

Europol sin hjemmeside:

http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=factsother_no&noneu=no

Eurojust sin hjemmeside:

<http://www.eurojust.europa.eu/>

Riksadvokat sin hjemmeside:

<http://www.riksadvokaten.no/ra/ra.php?artikkelid=241>

Publikasjoner

Prosjekt "Organisert kriminalitet", Publikasjon 6/2005, Politidirektoratet 2005

Litteratur

Fahsing, Ivar A. og Gottschalk, Petter, Kriminelle organisasjoner, Bergen, Fagbokforlaget, 2008

Hov Jo, Rettergang II Straffeprosess, Oslo, Papinian, 2007

Johs. Andenæs, Alminnelig strafferett, 5.utg ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo, Universitetsforlaget, 2005

Eskeland Ståle, Strafferett, 1. utgave, Cappelen Akademiske Forlag, 2000,

Møter

Møte med Politiadvokat Håvard Kampen ved KRIPOS, den 3.mars 2009

Møte med Politiadvokat Håvard Kampen ved KRIPOS, den 30.mars 2009

7 Lister over tabeller og figurer m v

Se <http://www.ub.uio.no/ujur/henvisninger/>